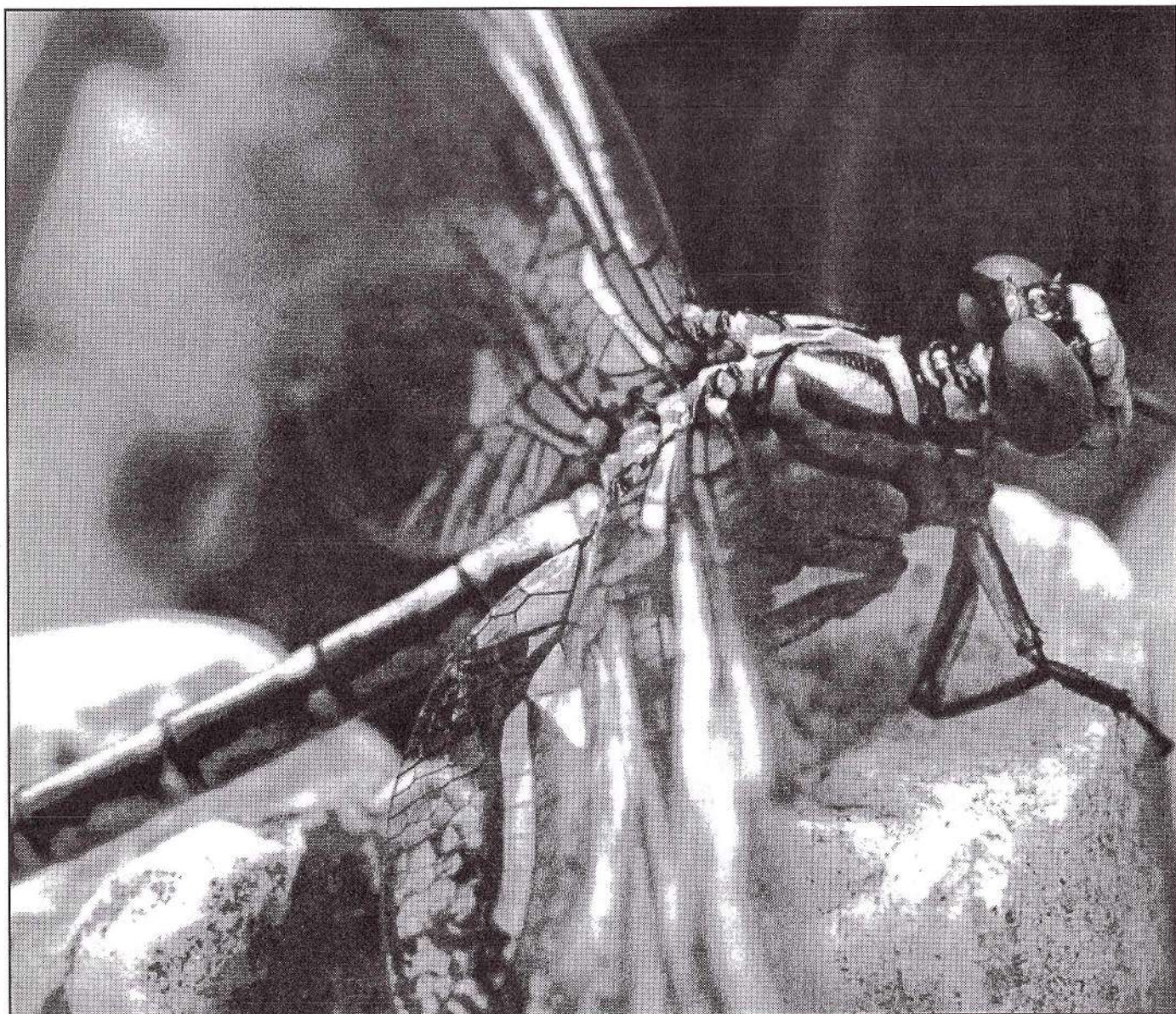

OKTOBER 2003
JAARGANG 29 - NR. 4

Hak-al

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

De rivierrombout langs de Lek bij Culemborg
Heuvelactiviteiten per 1 januari 2004 stopgezet ???
Vogels in en om Culemborg mei t/m juli 2003
Extra bijlage: Hemelvaartkamp

Colofon

Voor vragen over de bezorging,
Loes Plaisier
0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
e-mail: vanveen.geleedst@planet.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Ellen Geleedst,
Harry van de Warenburg,
Ruud Post
JanDirk Buizer (webbeheer)

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht
Culemborg
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg
e-mail: info@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Vormgeving:
Ruud Post

Druk:
Jacobs Repro Service
Culemborg

Distributie:
A. van de Berg, Th. & A.
Boudewijn, K. van Elst, P. van
Es, J.J. Geleedst, Y. Jakobs-
Lammers, L. v.d. Kooij, M.
Steltenpool, W. van de Ree,
W.&C. Rubers, W. de Rooij, H.
v.d. Warenburg en F. Waroux.

Lidmaatschap:
De Hak-al is een uitgave van de
Natuur- en Vogelwacht en wordt
gratis verspreid onder haar
leden.

Van de redactie

Beste Hak-al-lezers,

Het is alweer een aardig tijdje geleden dat u voor het laatst een Hak-al heeft ontvangen. De zomervakantie is nu eenmaal geen tijd waarin we overstelpt worden met kopij. Inmiddels hebben we echter weer ruim voldoende tekst en beeld om een mooie editie in elkaar te kunnen zetten.

Traditiegetrouw wordt een groot deel van het eerste post-vakantienummer gevuld met de verschillende verslagen van het Hemelvaartskamp. Het is deze keer een speciaal katern geworden dat u achter in de Hak-al vindt.

Daarnaast is er aandacht voor enkele actuele politieke zaken die van belang (kunnen) zijn voor de NVWC-leden, zoals de info-avond over de nieuwe Flora- en Faunawet en de gemeentelijke plannen om de subsidie aan de kinderboerderij stop te zetten.

Verder biedt deze Hak-al nog een keur aan andere zeer lezenswaardige artikelen. Te veel om op te noemen eigenlijk. En dat hoeft ook niet: gewoon lekker lezen!

Iets heel anders. In kringen van biologen en natuurliefhebbers is het sinds jaar en dag gebruikelijk soortnamen van planten en dieren met een hoofdletter te schrijven. Dit gebeurde tot nu toe ook meestal in de Hak-al. De redactie heeft echter besloten aan dit toch wel wat merkwaardige gebruik een eind te maken. Taalkundig gezien is het immers niet correct. Bij deze dus het vriendelijke verzoek in uw kopij voortaan soortnamen niet meer met een hoofdletter te schrijven. Scheelt ons een vracht werk.

Over kopij gesproken: blijft u ons vooral van veel werk voorzien. De inleverdatum voor de volgende Hak-al is 1 januari.

Tot slot wens ik u natuurlijk veel leesplezier en wie weet inspiratie.

Louis van Oort

Nummer 4

Het voorblad

Rivierrombout, gefotografeerd in de uiterwaarden van Culemborg

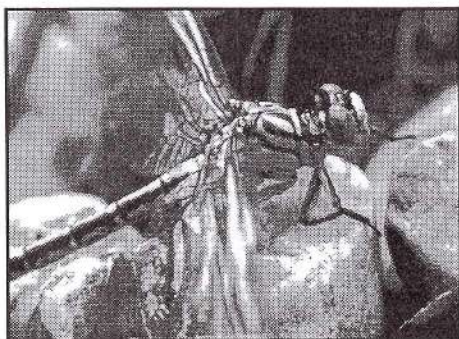

Foto: Kars Veling

- 04** Van de leesplank
- 05** Insectenexcursie in Lanxmeer
- 05** Mysterybird
- 06** Nieuws van het bestuur
- 07** Heuvelactiviteiten per 1 januari 2004 stopgezet???
- 08** De NVWC aanwezig op 'De Uitdaging'
- 09** De rivierrombout langs de Lex bij Culemborg
- 10** De 'grote bonte'.... als notendief
- 11** Nachtwerk
- 12** Mythen en legenden der NVWC
- 13** Hak-aurelia's!
- 15** Waar komt die naam vandaan?
- 16** Vogels in en om Culemborg mei t/m juli 2003
- 19** Extra bijlage: Hemelvaartkamp
- 35** Adressen
- 36** De agenda

Van de leesplank

periode juni/augustus 2003

door Leo van der Kooij

Domphoorn

De watersnip is nog niet uit het rivierengebied verdwenen. In de Domphoorn wordt vermeld dat op 15 april een baltsend exemplaar in de Zouwe werd waargenomen.

Het Geldersch landschap

Gelukkig groeit het areaal aan natuurreservaten geleidelijk aan. In het jaarverslag over 2002 van de Stichting Geldersch Landschap wordt een groei van 240 hectare gemeld. Voor de twaalf provinciale landschappen bedroeg de groei 1893 hectare. In totaal beheren de 'landschappen' ruim 91.000 hectare. Hiermee wordt het totaal van Natuurmonumenten met vierduizend hectare overtroffen.

Gelders landschap

Mooie reeënfoto's van onze oud-secretaris Gerard van Ruiten prijken op de achterzijde van dit tijdschrift.

Knipselkrant

Naast vossen en kraaien zijn er dit jaar nieuwe rovers verschenen die het zelfs gemunt hebben op onze troetelvogel de ooievaar. Op blz. 15 van de Knipselkrant staat beschreven dat vale gieren jonge ooievaars op nesten in de omgeving van het ooievaarsstation de Lokkerij (Zuid-Drente) gedood hebben.

De Kruisbek

Veel nieuws over de vogeltrek is te lezen in De Kruisbek. Cees Witkamp beschrijft de massale doortrek van de graspiepers op 17, 18 en 19 april 2003 (in drie dagen ruim 17.000 exemplaren). Herman van den Bijtel geeft een overzicht van de najaarstrek in 2002 over de telpost Noordhout.

De Levende Natuur

Verheugend nieuws over de korhoenders op de Sallandse Heuvelrug. Dit jaar zijn er veertien hanen geteld en dat waren er zes meer dan vorig jaar (SBB bladzijde). Overigens is dit nummer erg interessant en gevarieerd met artikelen onder meer over faunapassages op de Veluwe en moerasvogels.

Lutra

Dit blad is geheel gewijd aan de knaagdieren. De meeste artikelen zijn Engelstalig en gaan over de beverrat, de muskusrat, de bever, de hamster, de hazelmuis en de Noordse woelmuis.

Natuur en Milieu

Lidwien Dobbe schrijft over de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) die in 2018 klaar moet zijn. Denk groot en maak een einde aan de versnippering. In (te) kleine natuurgebieden redden bijzondere planten en dieren het niet.

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Wel eens van bronswespen gehoord? Wist u dat er 1085 verschillende soorten van deze insecten in Nederland voorkomen? In een jaren durend onderzoek voegde Theo Gijswijk 620 soorten nieuw voor Nederland toe aan onze nationale fauna. Lees hierover in de mededelingen op blz. 17-79. Verder onder meer in deze aflevering nieuws over wantsen, pissebedden, veldwespen en springstaarten.

Nieuwsbrief van EIS

Hierin staat op blz. 12 een overzicht van diverse groepen ongewervelde dieren waarvan zogenaamde rode lijsten zijn opgesteld. Onlangs zijn de rode lijsten van de Nederlandse bijen (188 soorten op de lijst) en de Nederlandse weekdieren (68 soorten op de lijst) gepubliceerd.

NVL Nieuwsbrief

En ja hoor, er is nu een heuse website voor een libel, nl. de groene glazenmaker. WWW.groeneglazenmaker.nl, zo meldt de NVL nieuwsbrief.

SOVON nieuws

Helaas droevige berichten over onze wadvogels. Gaan we door met onderzoeken naar het effect van de commerciële kokkelvisserij tot dat er geen wadvogels in noemenswaardige aantallen meer over zijn? (opmerking schrijver dezès). En over de huiszwaluw waarvan de stand in 2002 op een dieptepunt belandde (60% van 1990).

Vlinders

Nieuws over het landelijk meetnet van dagvlinders. Onder de titel 'Goede tijden, slechte tijden' wordt een overzicht gegeven van de vlinderstand in de afgelopen 11 jaar (1992-2002). De stand schommelt sterk maat het niveau van 1992 dat gesteld werd op 100 is sindsdien niet meer gehaald. Vooral de rode lijstsoorten blijven zorgkinderen (zie Vlinders blz. 22 en 23).

Vogelnieuws

Deze editie is geheel gewijd aan moerasvogels met artikelen over onder meer de Wieden, waterberg-ing en waterpeil, het jaar van de roerdomp, Oost-Europa, de krooneend en de Reeuwijkse Plassen.

Vogels

Ook dit blad besteedt in nr. 135 aandacht aan de roerdomp, naast onder meer de grutto, de visarend en Zuid-Frankrijk (Cevennen, Camargue). In nr 136 is het onder meer de beurt aan de appelvink en het IJsselmeer, het natte hart van Nederland.

Zoogdier

De Nederlandse Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming heeft vorig jaar wel heel ver de wiken uitgeslagen Vier leden van deze vereniging zijn naar het West-Afrikaanse land Benin gereisd om daar samen met Beninse wetenschappers veldwerk te verrichten. Op blz. 33-35 van Zoogdier wordt hiervan verslag gedaan. Verder in dit tijdschrift beschrijven A.D. Bode en A.E. Brink de werkelijk verbluffende staaltjes van klim- en balanceerkunst van

zwarte ratten (*Rattus rattus*, geen zwartgekleurde rat maar een werkelijke soort rat).

Tot zover deze selectie. Alle tijdschriften liggen vanaf heden weer ter inzage in de tijdschriftenstandaard in ons clubhuis. Het streven is na dit jaar de bak weer te legen en met de tijdschriften die in 2004 verschijnen te vullen. Overigens zijn alle oude tijdschriften in de bibliotheek op jaargang gecatalogiseerd en opgenomen.

De volgende tijdschriften en publicaties zijn in deze drie maanden bij de NVWC bezorgd:

Argus - de Faunabescherming - jrg 28 nr 2 (juli 2003)
Blad - IVN Tiel - jrg 15 nr 2 (zomer 2003)
Boomblad - Alterra - jrg 15 nr 3 (juni 2003)
De Dompchoorn - Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden - jrg 37 nr 2 (juni 2003)
Het Geldersch Landschap - jaarverslag 2002
Gelders landschap - tijdschrift - jrg 25 nr 2 (zomer 2003)
Knipselkrant - Faunabescherming - jrg 27 nr 3 (juli 2003)
De Kruisbek - Vogelwacht Utrecht - jrg 46 nr 2 (juni 2003)
De Levende Natuur - jrg 104 nr 4 (juli 2003)
Lutra - Vereniging Zoogdierstudie en bescherming - jrg 45 nr 2 (dec 2002)
Natuurbehoud - Natuurmonumenten - jrg 34 (augustus 2003)
Natuur en Milieu - Stichting Natuur en Milieu - jrg 27 nr 7/8 (juli/augustus 2003)
Nederlandse Faunistische Mededelingen - nr 18 (2003)
Nieuwsbrief - European Invertebrate Survey E.I.S. Nederland nr 36 (juni 2003)
NVL Nieuwsbrief - Ned. Ver. voor Libellenstudie - jrg 7 nr 2 (juni 2003)
SOVON Nieuws - jrg 16 nr 2 (mei 2003)
Van Nature - Vereniging Natuurmonumenten - jrg 13 nr 6 en 7/8 (juni en juli/augustus 2003)
Vlinders - De Vlinderstichting - jrg 18 nr 3 (augustus 2003)
Vogelnieuws - Vogelbescherming

Nederland - jrg 16 nr 3 (juni 2003) *Vogels - Vogelbescherming Nederland* - jrg 23 nr 135 en 136 (juni/juli en augustus/september 2003)
Zoogdier - Vereniging Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming - jrg 14 nr 2 (juni 2003)
Jaarboek 2002 van Vereniging voor Zoogdierkunde en - bescherming

Insectenexcursie in Lanxmeer

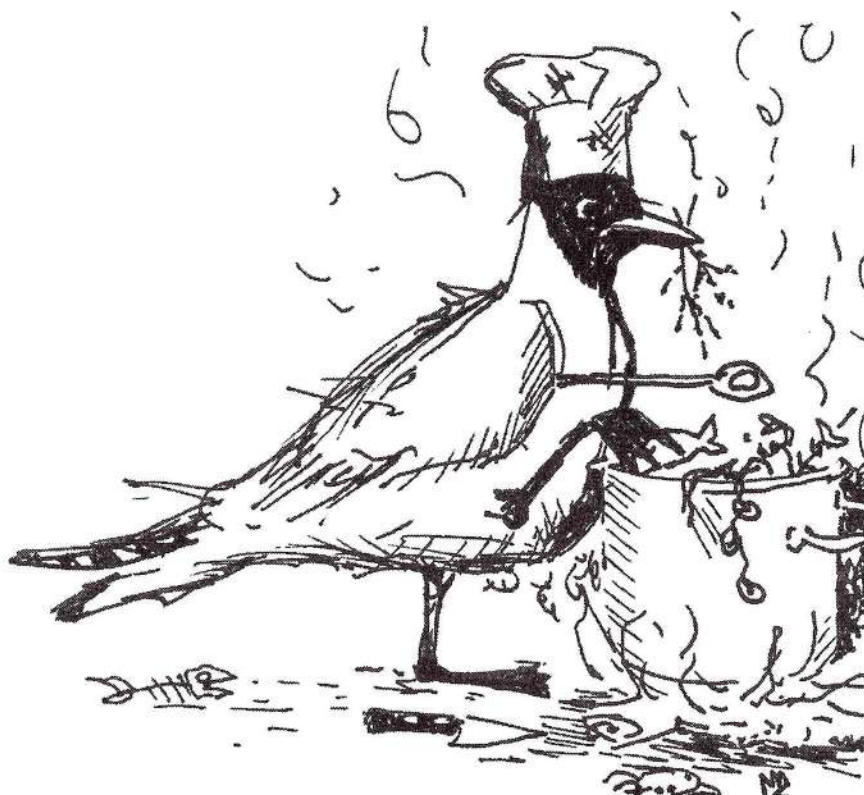
door Gonda Baard

Op 5 juli zijn Annette van Berkel en Jandirk Kievit met een twintigtal kleine en grote bewoners op deze, zeldzame, regenachtige ochtend, op zoek gegaan naar insecten in Lanxmeer.

Voor de jeugd was het zoeken naar insecten al even leuk als het uitvinden wat ze bij hun zoektocht gevonden hadden.

De publicatieborden in de wijk hadden de vertraging van de ingeleverde, maar niet meer uitgebrachte convo, goed ondervangen. De excursie was zo'n succes dat hij in de zomer van 2004 nog een keer gehouden wordt!

Mysterybird

Nieuws van het bestuur

In de allerlaatste Algemene Maandelijkse Vergadering (AMV) is toegezegd dat het bestuur u op de hoogte houdt van ontwikkelingen in de vereniging. Dat doen we onder meer via deze rubriek.

Plattelandsontwikkeling

Op 25 april zijn Kars Veling en Gonda Baard bij de opening van het programmabureau Rivierenland aanwezig geweest. In het gebouw van de Kamer van Koophandel in Tiel stonden zij met een stand van de NVWC op de 'projectenmarkt'. Met veel bekenden en onbekenden werd genetwerkt. Het programmabureau stimuleert en coördineert vanuit de Provincie projectaanvragen op het gebied van plattelandsontwikkeling. Natuurontwikkeling op en rond het erf zijn ontwikkelingen waar steeds meer agrariërs op inspelen. De NVWC met haar kennis van flora- en fauna kan richting de agrarische organisaties een steentje bijdragen. In het weidevogelbeheer zijn leden van de NVWC al betrokken.

Taakverdeling NVWC

Met de beëindiging van de AMV heeft iedere bestuurder er een aandachtsgebied bij. De lijst 'invulling taakverdeling NVWC' is nog niet helemaal bemenst. Ook leden kunnen zich aanmelden voor een taakgebied. Het taakgebied archief en bibliotheek kan nog enkele medewerkers gebruiken, dus als u belangstelling heeft (aanmelden bij Kars Veling).

Procedure nieuwe leden rond

Tot in de puntjes is de opvang van nieuwe leden op dit moment geregeld. De ledenadministratie staat gekoppeld met de administratieve administratie en de centrale post van de Hak-al en convo's is bij het opstellen van de procedure betrokken. Nieuwe leden ontvangen naast een welkomstpakketje een enquête. Het aantal retourzendingen is boven verwachting. Veel nieuwe leden geven aan iets voor de vereniging te willen doen. Geweldig! Om het aanbod op de vraag af te stemmen, gaat een aantal leden de verwerking van de enquête optimaliseren in een d-base bestand. We kunnen dan een gerichte vraag aan een gericht aantal mensen uitsturen.

Convo's voorlopig nog niet digitaal

De convo's worden momenteel bij de Hak-al ingevoegd. Het is momenteel minder werk om alle convo's via deze weg te verspreiden dan een deel digitaal. In het optimaliseren van de enquête zal wel het versturen van een digitale convo worden meegenomen. De convo's die tussen de Hak-als door verspreid worden, kunnen dan voor een deel digitaal. Tot die tijd ontvangt u nog een papieren versie.

PR/Communicatie

Radio Culemborg is weer in de lucht. Als u op zondag om 10.00 uur afstemt op Stad Radio Culemborg, 105.8 fm, kunt u een van de leden van de NVWC horen in het programma Aktua Aktueel in de rubriek 'Natuurmoment' met leuke dingen over de natuur in de omgeving van Culemborg. Meer info op www.src.fm

Op 10 mei, gruttodag, stond de NVWC klaar om de fietsers informatie te geven.

Op 27 september deed de NVWC mee aan De Uitdaging. Diverse leden stonden daarbij een paar uur in de NVWC-kraam.

Rapport Baarsemwaard op 26 augustus aan de gemeente overhandigd

Honderden uren veldwerk van NVWC-leden zijn in het rapport over de Baarsemwaard vastgelegd. De opstellers van het rapport, Annette van Berkel en Margreet de Nie, kunnen met recht trots zijn op de verwerking van vijf jaar onderzoek. Het rapport geeft inzicht in de gevolgen voor flora en fauna door veranderingen van de waterloop in de uiterwaarden. Er zijn door Kars bij de overhandiging positieve veranderingen maar ook negatieve veranderingen genoemd.

De gemeente, die op diezelfde bijeenkomst het contract ondertekende over het beheer van de Uiterwaarden met Stichting Het Geldersch Landschap, gebruikt het rapport als basis voor het op te stellen beheerplan. De NVWC heeft nadrukkelijk te kennen gegeven in de conceptfase van dit beheerplan betrokken te willen worden.

Thema-avond/coördinatorenoverleg gegevensbeheer

Op woensdag 27 augustus is met de coördinatoren van alle werkgroepen een avond belegd over gegevensbeheer en uitleen aan derden. Dit als vervolg op de thema-avond die op 23 april is gehouden en waarbij intensief en constructief door alle aanwezigen is gebrainstormd over 'gegevensverzameling bij de NVWC'. Punten van behandeling waren: waarom doen we onderzoek, met welk doel? Wat onderzoeken we en hoe doen we dat? Hoe worden de gegevens opgeslagen en beheerd?

In het kader van de nieuwe flora- en faunawet zullen steeds meer organisaties willen beschikken over de gegevens van de NVWC. Wat kunnen we ze dan bieden en wat gaan we voor deze dienst vragen? De instelling van een 'taakgroep levering gegevens' is wenselijk en inmiddels hebben enkele personen zich hiervoor al aangemeld

Vrijwilligers gevraagd voor Natuurfeest bovenbouw basisscholen

Ook dit jaar organiseert de gemeente een natuurfeestdag voor de hoogste groepen van de basisscholen. Als voorbereiding op het knotten van de griend aan de Holderweg krijgen de leerlingen een theorieles in de Ketelvink. Annette van Berkel en Aart Horde (oud-griendwerker) leren de kinderen van alles over het ontstaan, het bewerken en onderhouden van de griend en de dieren die in de griend te zien zijn.

Vindt u het leuk om als begeleider mee te doen aan de buitenactiviteiten op woensdag 22, donderdag 23 en/of vrijdag 24 oktober, geeft u zich dan even op bij de NME-medewerker van de gemeente, Jouke Altenburg (tel 0345-477791 of via e-mail jf.altenburg@culemborg.nl)

Meer informatie

Zijn er over het bovenstaande vragen, dan kunt u contact op nemen met een van de bestuursleden. Gegevens staan in de adressenlijst vermeld.

Heuvelactiviteiten per 1 januari 2004 stopgezet???

Tijdens een informatieavond op 30 september kregen de vrijwilligers van 'De Heuvel' van wethouder J. Marringa te horen dat het College afgelopen zomer van de Raad de opdracht had gekregen om 750.000 euro in 2004 en voor 2005 1.5 miljoen euro te bezuinigen. Uitgangspunt was nieuw beleid te ontwikkelen zonder de OZB te verhogen. Het College heeft die bezuinigingen onder meer gevonden in het per 1 januari 2004 niet meer beschikbaar stellen van gelden voor ondersteuning van de Heuvelactiviteiten, de natuurtuin en de coördinatie van de drie organisaties die 'De Heuvel' en haar activiteiten vormen. In 2005 gaat van het budget voor de Kinderboerderij en De Plantage 30.000 euro af. De 0,5 fte voor deze NME-activiteiten vervalt hiermee. Daarnaast vervalt nog 0,4 fte voor algemeen Natuur- en Milieubeleid.

Vanaf begin jaren negentig is de samenwerking tussen gemeente en de natuur- en milieuorganisaties in Culemborg van start gegaan. Er gebeurde veel op milieugebied en het was nodig om scholen en bevolking daarbij te betrekken en hun over allerlei zaken rond natuur en milieu te informeren. De NVWC was als een belangrijke kennisclub daarbij betrokken.

De weekendprojecten op de kinderboerderij gingen van start en de samenwerking tussen de organisaties werd geformaliseerd. Eerst door het ondertekenen van een intentieverklaring (1994), later door het ondertekenen van een samenwerkingsconvenant (1996).

In een later stadium kwamen op De Heuvel plekken beschikbaar voor de Stichting Speeltuin Culemborg en

voor een NME-natuurtuin. De weekendprojecten gingen over in Heuvelactiviteiten, die vanuit de verschillende organisaties van De Heuvel op zondag werden georganiseerd. Veel vrijwilligers ondersteunden deze activiteiten. Sommigen van hen al meer dan vijftien jaar!

In de afgelopen jaren is gebleken dat al deze activiteiten samen een groot succes waren. Bezoekersaantallen van 1000 of meer op een zondagmiddag waren geen zeldzaamheid.

Het is niet vanwege gebrek aan succes dat het College dit besluit genomen heeft. In de nota 'ombuigen met visie' staat: *"Op het gebied van natuur- en milieu educatie hebben we een vooruitstrevend beleid gevoerd. Zonder dat nu te willen afbreken, denken we dat het milieubeleid op een aantal punten wel wat minder intensief kan zijn. Naar ons oordeel is het, vanuit dat hoge niveau van natuur en milieu kwaliteit als gevolg van de inzet in de afgelopen jaren, verantwoord de komende jaren onze inspanningen op dit vlak te temporeren".*

College laat netwerk uiteenvallen

Het is jammer dat het College zo makkelijk over nut en noodzaak van de inspanningen van de afgelopen jaren heen stapt en met één klap het voorzichtig opgebouwde netwerk van vrijwilligers uiteen laat vallen.

In een van de eerste zinnen in de nota staat: *"We betrekken bewoners actief bij de leefomgeving en maken ons hard voor duurzaamheid in relaties en voor een duurzame toekomst"*. Deze zin staat naar ons gevoel in schril contrast met de voorgestelde bezuinigingen.

Nog afgezien van de wijze waarop de Gemeente de betreffende natuur- en milieuorganisaties heeft geïnformeerd, kunnen we nauwelijks geloven dat de Raad instemt met de abrupte bezuinigingsactie van het College. In de afgelopen 1,5 jaar zijn voor NME binnen de gemeente twee deeltijdfuncties (2 x 0,5 fte) ingevuld. Het had van visie getuigd als daar op dat moment terughoudend mee was omgegaan.

Vijftig vrijwilligers hebben samen met de betreffende medewerker van de Gemeente de afgelopen jaren met

elkaar veel bereikt in de uitvoering van NME-projecten op 'De Heuvel', waar ze zich met hart en ziel mee verbonden voelden. Deze activiteiten worden nu op het spel gezet. De bezuiniging is dan ook onverantwoord, kortzichtig en een grove vorm van kapitaalvernietiging.

Het bestuur

De NVWC aanwezig op 'De Uitdaging'

door Gonda Baard

Op zaterdag 27 september is op de Markt in Culemborg de start van het nieuwe seizoen gevierd. De gemeente Culemborg en Stichting Palet gaven organisaties en burgers gelegenheid anderen uit te dagen. Ook was er de mogelijkheid voor organisaties anderen te informeren over hun activiteiten. Als NVWC zijn we op die uitnodiging ingegaan en een zestal clubleden toog afwisselend naar de Markt om belangstellenden te informeren over het werk en de activiteiten van de 'Vogelwacht'.

Veel belangstellenden namen een folder mee voor hun zoon of dochter, de jeugdclub van de NVWC leek hun wel iets voor hen. Het vlinderboekje en de nestkastenboekjes waren in trek en er was ruime belangstelling voor het recente rapport 'Inventarisatie flora en fauna van de Baarsemwaard 2002'. Een nieuw lid dat de vogelspecial gemist had, konden we daarmee erg blij maken.

Degenen die de kraam van de NVWC bemand hebben, willen nadenken over verbetering van de presentatie. De leden die interesse hebben om mee te doen, kunnen contact opnemen met Gonda Baard of via met het e-mailadres van de vereniging. Wilt u graag een keer meehelpen met het geven van voorlichting, geeft u dat dan ook even door. De Uitdaging was zo'n succes dat de Gemeente en Stichting Palet hier graag volgend jaar mee terugkomen!

In memoriam

Vanuit het bestuur van de Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' ontvingen we het bericht van overlijden van mevrouw Corry Vallen. Op 22 juli is zij geheel onverwachts, nog net geen 65 jaar, overleden. Voor haar drie dochters is dit een groot verlies.

De vereniging verliest hiermee een zeer actief bestuurslid die zich voor meer dan 100% heeft ingezet en die van tal van activiteiten de trekker was. Naast het secretariaat verzorgde ze de afspraken voor de lezingen, was gastvrouw in de Schaapskooi en was webmaster van de vereniging. Wilde planten waren haar grote liefde. Veel vrouwen heeft ze de kunst van het bloemschikken geleerd.

We wensen haar kinderen en de vereniging veel sterkte om dit verlies te dragen.

Het bestuur

De rivierrombout langs de Lek bij Culemborg

Verslag van een excursie op 28 juni 2003

door Rob van de Haterd

De rivierrombout is in heel Europa zeldzaam, alleen in het uiterste oosten kan hij plaatselijk algemeen zijn. De soort is opgenomen in de zogenaamde habitatrichtlijn, waardoor hij in heel Europa beschermd is. De larven leven in de benedenlopen van rivieren, in Nederland vooral op ondiepe zandige stukken tussen kribben. In Nederland was deze fraaie rivierbewoner voor het laatst gezien in 1902, totdat in 1996 en 1998 larven werden gevonden in de Waal bij Nijmegen. Uiteraard werden er zoektochten georganiseerd, met als gevolg de vondst van volwassen individuen en larvenhuidjes op zeven plaatsen langs de Waal bij Nijmegen. Ook langs de Nederrijn (Wageningen) en IJssel (Zwolle) werd gezocht, maar dit leverde niets op. In 1999 werd de rivierrombout opnieuw gevonden langs de Waal, van Nijmegen tot de Biesbosch, en nu ook langs de Nederrijn ter hoogte van Wageningen en Rhenen. In 2000 werd de soort langs de Maas gevonden en in 2001 langs de IJssel.

De rivierrombout bij Culemborg

Uiteraard werd ook door de insectenwerkgroep in Culemborg uitgekeken naar de rivierrombout. Sinds 1997 ligt er al een vaste libellenroute langs de strang in de Baarsemwaard waar acht maal per jaar naar libellen wordt gekeken. Daarnaast zijn door diverse personen zo nu en dan strandjes bezocht. Ook aan de noordkant van de Lek, in de Steenwaard, zijn in 1999, 2000 en 2001 enkele strandjes afgezocht. Ondanks dit toch vrij intensieve speurwerk werd de rivierrombout niet gezien, zodat met vrij grote zekerheid kan worden gezegd dat hij toen niet voorkwam. Overigens werd de rivierrombout ook niet op andere plaatsen langs de Lek gevonden. Als belangrijkste verklaring

hiervoor werden de stuwen genoemd, die een barrière vormen voor de larven. Op 18 juni 2002 werd dan toch de eerste rivierrombout gezien in de Steenwaard, in de weken erna gevolgd door acht exemplaren in de Baarsemwaard en nog één exemplaar in de Steenwaard. Onder deze waarnemingen waren jonge exemplaren met nog zachte vleugels, wat erop wijst dat het geen zwervers waren. Inmiddels is de soort bekend van vijf kilometerhokken in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht (zie kaart).

De zoektocht

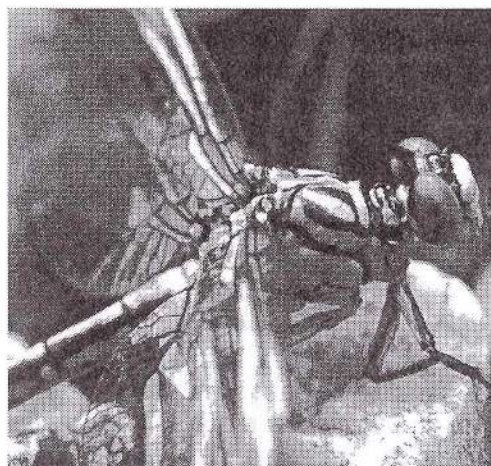
Naar aanleiding van de vondsten werd besloten dat het tijd was om de oevers van de Lek eens goed af te zoeken. Op 28 juni 2003 hebben Jan Dirk Buizer, Rudolf Vos, Karin Verspui, Ysk van Horssen en Rob van de Haterd de Lek afgezocht in de Baarsemwaard, de Lazuruswaard en de Redichemse waard. Daarbij zijn in de Lazuruswaard en de Redichemse waard per kribvak de aantallen libellen en vlinders genoteerd (zie tabel 1). Het lantaarntje was de algemeenste libel en ook de gewone oeverlibel werd veel waargenomen. Tijdens de excursie werden twee rivierrombouten waargenomen, één op de grens tussen Lazuruswaard en Redichemse waard en de tweede ten oosten van de afgraving van Redichemse waard. Beide exemplaren bevonden zich rustend in een benedenstrooms gelegen hoek van een kribvak.

Libellen	exemplaren	kribvakken
lantaarntje	onbekend	16
gewone oeverlibel	17	10
weidebeekjuffer	4	2
riverrombout	2	2
zwervende heidelibel	2	1
grote keizerlibel	1	1
watersnuffel	1	1
Vlinders		
bruin zandoogje	10	7
klein geaderd witje	9	5
distelvlinder	5	5
atalanta	5	2
klein koolwitje	2	2
kleine vos	2	2
zwartsprietdikkopje	1	1
gehakelde aurelia	1	1
icarusblauwtje	1	1

Tabel 1. Waargenomen libellen en vlinders tijdens de excursie langs de Lek op 28 juni 2003.

Larvenhuidjes werden ondanks intensief zoeken niet gevonden. Tijdens de excursie werd nog een opmerkelijke waarneming gedaan: vrijwel direct ten oosten van de haven zijn twee zwervende heidelibellen waargenomen. De zwervende heidelibel is een zwerver die in warme jaren naar ons land komt en zich dan soms enkele jaren kan handhaven. De soort

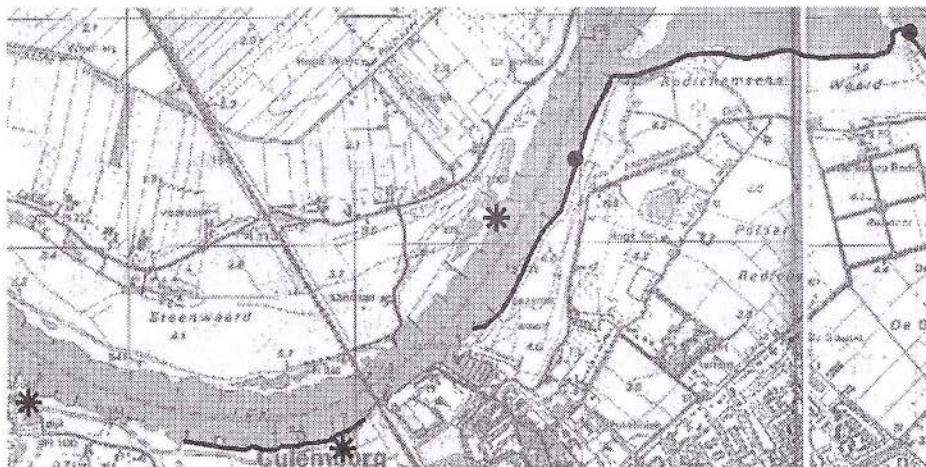
is in 2003 redelijk veel waargenomen in Nederland. Rond Culemborg zijn slechts enkele eerdere waarnemingen bekend. Ook de waarnemingen van de weidebeekjufter moeten even worden vermeld, omdat deze soort volgens de libellenatlas voorkomt in "kleinere wateren met stroming, zoals beken, sommige kanalen en -in minder mate- rivieren". Deze fraaie libel met zijn blauwe vleugels wordt regelmatig gezien langs de Lek en het is dan ook waarschijnlijk dat er in de Lek voortplanting plaatsvindt. Stroomafwaarts, in de Nieuwe Merwede, is dit al aangetoond en ook langs de Linge is voortplanting zeer waarschijnlijk (mond. meded. Karin Verspui).

rivierrombout, foto: Kars Veling

Dichtheden rivierrombout

Opvallend is dat er zo weinig rivierrombouts gezien worden rond Culemborg. Op sommige plaatsen in Nederland zijn vele honderden huidjes aangetroffen (onder meer bij Wageningen en Dordrecht), terwijl het maximum aantal rond Culemborg op acht staat. Meestal blijft het echter bij één exemplaar. De hoge aantallen op andere plaatsen hebben echter betrekking op de vondst van larvenhuidjes. Deze larvenhuidjes zijn gemakkelijk te vinden op

brede, onbegroeide strandjes, zoals die langs de Waal voorkomen. Doordat brede strandjes bij Culemborg ontbreken, komen alle larvenhuidjes in de vegetatie terecht en worden daardoor niet gevonden.

Toch zijn de aantallen volwassen beesten bij Culemborg ook vrij laag. Dit zou erop kunnen wijzen dat de Lek minder geschikt is voor de rivierrombout. Aan de waterkwaliteit kan dit echter niet liggen, omdat er bij Wageningen en bij Werkendam (in dezelfde rivier!) immers wél veel zitten. Ook de stuwen op zich kunnen geen verklaring zijn, omdat de eerste stuw al voor Wageningen staat (bij Driel). Het is wel mogelijk dat er verschillen zijn in stroming of begroeiing. Misschien wel de beste verklaring voor de lage aantallen is dat de rivierrombouts Culemborg nog maar net bereikt hebben en dat de populatie zijn top nog niet heeft bereikt. De komende jaren zullen we de aantallen dan ook nauwgezet volgen om te zien of de rivierrombout toeneemt.

Rob van de Haterd
robrob@zonnet.nl

De 'grote bonte' als notendief

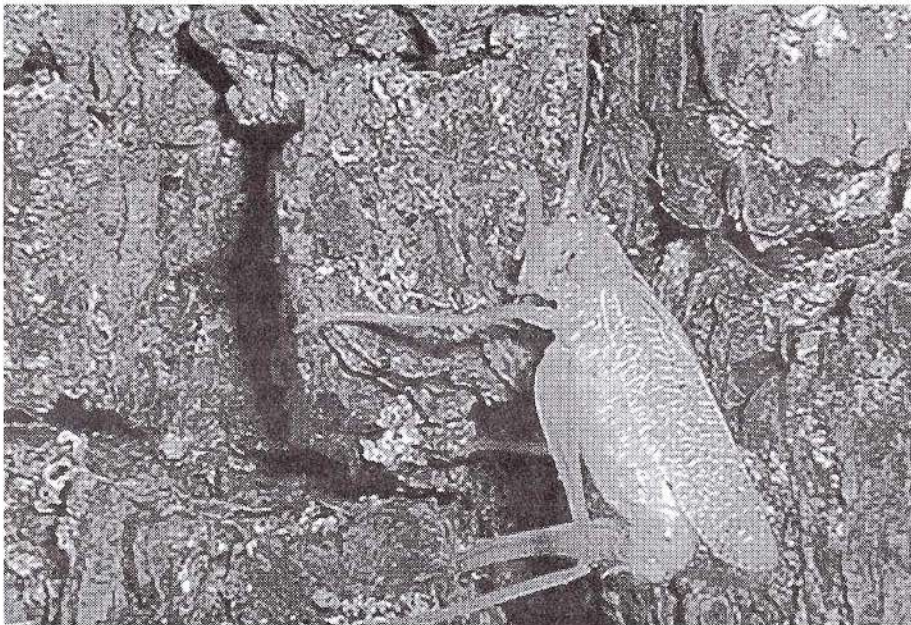
door Eric Schuurman

Dynamiek in de tuin. Man is a toolmaking animal, leerden we indertijd op school. Langzamerhand weten we dat er ook dieren zijn die gereedschap gebruiken, soms zelfs maken en dat de overgang tussen mens en dier veel geleidelijker verloopt dan uit de bovenstaande definitie blijkt. Via Jane Goodall is bekend dat chimpansees takjes gebruiken om in de gaten van termietenheuvels te roeren, ze eruit te trekken om vervolgens de miertjes er vanaf te likken. In mijn tuin hoor ik vaak zanglijsters op een grote steen als aambeeld huisjesslakken kraken. Zo benut de grote bonte specht als een trommelslager sinds zo'n jaar of twee de plastic kap van een straatlantaarn om luid en duidelijk zijn/haar aanwezigheid te melden. Maar nu een nieuwe verrassing, bij mijn weten alhier in tweeëntwintig jaar nog nooit vertoond. Half augustus al werden onze hazelnootjes halfrijp gejat. Grote bonte spechten plukken ze, nemen ze mee naar een boom waar kennelijk een geschikte holte is om ze klem te leggen en open te pikken. Honderden lege notendopjes in het gras tonen de ijver, want kennelijk hebben de trommelaars deze ontdekking toch snel aan elkaar doorverteld.

Nachtwerk

Tekst en foto's Kars Veling

Twee deciliter rode wijn in een steelpannetje, daar 250 gram suiker aan toevoegen en vervolgens aan de kook brengen. Net zo lang laten inkoken tot het stroperig wordt en vervolgens het laatste restje van een witbiertje, met die gist, erbij gieten. Dit in een potje doen en laten afkoelen. Voor gebruik een flinke scheut rum toevoegen.

boomsprinkhaan, foto: Kars Veling

Op zaterdagavond 6 september had de insectenwerkgroep van de NVWC een etentje bij Margreet de Nie, in haar prachtige boerderij langs de Landzichtweg. Iedereen maakte een ander gerecht. Zo was er pizza, salade, een prei-kaastaart, mozzarella met basilicum en sinaasappels. Het recept van hierboven was voor na het eten. Dat was namelijk stroop om nachtvlinders mee te lokken. Het etentje was aan het begin van de avond, maar vanaf een uur of negen gingen we aan het werk. Op diverse bomen werd het wijn-suiker-rummengsel gesmeerd in plekken van zo'n 10 bij 3 centimeter. Daarnaast werd een nachtvlinderlamp geïnstalleerd. Een aluminium stellage waarover een wit laken werd gespannen en een felle, 125 watt lamp ervoor. Die felle lamp lokt de nachtvlinders aan. Ze gaan verward

zitten op het witte doek en kunnen dan op naam gebracht worden. Waarom die nachtvlinders zo op licht afkomen is niet helemaal bekend, maar het heeft ongetwijfeld te maken met oriëntatie. Als ze zich normaal oriënteren op maan en sterren, dan kunnen ze, door die lichtbron aan een bepaalde kant te houden flinke afstanden afleggen. Als ze echter die felle lamp steeds rechts of links houden, gaan ze rondjes vliegen...

Superprikkel

Die felle lamp lijkt ook nog een ander effect te hebben: dat van een superprikkel. Dieren worden vaak erg gestimuleerd door extreem grote zaken. Zo gaat een scholekster liever op een reuzenei broeden, dan op vier normale eieren. Die superfelle lamp werkt als superprikkel op die nachtvlinders, die er vervolgens helemaal dwaas van worden.

Helaas was het regenachtig weer en kwam er niet zo veel af op het licht. Wel was er een huismoeder en een tweetal soorten met fantastische scrabblenamen: de vierkantvlekuil en de taxusspikkelspanner.

Het stropen ging wel goed. Binnen een kwartier nadat we die kleverige zoetigheid op de bomen hadden gesmeerd zaten er al diverse vlinders op te drinken. Door die alcohol die er in zit worden ze wat loom, zodat ze goed zijn te benaderen en op naam te brengen. De piramide-uil was er als eerste bij. Deze grote vlinder, bruin met zwart gekleurd, zat vanaf 10 uur tot diep in de nacht op de stroopplek met zijn lange roltong te zuigen. Over mooie namen gesproken: ook de variabele breedvleugeluil ging zich te buiten aan alcoholmisbruik.

Behalve nachtvlinders kom je tijdens zo'n activiteit allerlei andere dieren tegen. Een struiksprinkhaan dronk ook van die zoetigheid en een boomsprinkhaan legde eitjes in de stam van een perenboom waarop we ook gesmeerd hadden.

Dwergvleermuizen vlogen boven de boomgaard, op zoek naar door ons gelokte nachtvlinders voor hun avondmaaltijd.

Er was kortom van alles te beleven. We zullen het zeker nog herhalen volgend jaar, in de hoop op beter weer. Bedenk maar vast wat je gaat koken!

Controle, foto: Kars Veling

Mythen en Legenden

der NVWC door Stijn Brand

Gerbie

Een winterexcursie naar Zeeland en Zuid-Holland -de Delta- is inmiddels een van de traditionele ornithologische hoogtepunten van het NVWC-jaar. Een aantal jaren achter elkaar heb ik die uitstapjes geleid. En uiteraard altijd op zoek naar die specialiteiten waar de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden om bekend staan. Een betrouwbare gast op die trips was de altijd aanwezige grote burgemeester langs de Brouwersdam. Met het heengaan van die vogel moet je als excursieleider op zoek naar andere hoogtepunten voor de dag. Wat volgt is een relaas over nagelbijtende, binnensmonds vloekende vogelaars en bijna van de Brouwersdam gegooide 'jonge honden'.

Zoals altijd is het met een winterexcursie afwachten in wat voor humeur de weergoden die dag zijn. De roemruchte excursie waar het hier over gaat, beloofde veel goeds: kraakhelder blauwe lucht met lichte vorst aan de grond.

Uitstekende omstandigheden voor een dagje Delta. Er waren zelfs zoveel geïnteresseerden dat we met twee busjes op pad konden. Als excursieleider heb je dan een klein probleempje: je kunt niet in beide auto's tegelijkertijd tekst en uitleg geven. De oplossing lag voor de hand. Plaats de nieuwe jeugdleden, Bruce Collé en Job de Boer, in de andere auto. Die fanatiekelingen hadden inmiddels niet al te veel uitleg nodig. Ideale oplossing dacht ik, gewoon even zwaaien, fluiten, toeteren of met de lichten knipperen als er iets bijzonders zit en iedereen krijgt de leuke soorten te zien. Little did we know...

De eerste en onvermijdelijke stop op een winterexcursie naar de Delta is het Oude Land van Strijen, een ware magneet voor ganzen. De dag begon goed. Bergen kol- en brandganzen verspreid over de velden. De twee busjes reden in karavaan langs de ganzen en alles was goed. De laatste stop voordat we naar de Brouwersdam zouden doorrijden, was een lastige. Vanwege de smalle weggetjes parkeerde het ene busje langs de westkant van het grasveld, de andere aan de zuidkant. Leuk riet-

gansje hier, geinig canadees tam gansje daar. Zo'n beetje alles gezien wat er in Strijen te zien valt. En geen gezwaai, gefluit, getoeter of geknipper van het andere busje, dus geen heel rare dingen blijkbaar. Iedereen weer in de auto's en met goed humeur naar de Brouwersdam op zoek naar ijseenden en paarse strandlopers.

Aan de zuidzijde van de dam de eerste stop. Bruce en Job stappen gelukkig glimlachend uit de auto. "Waaaauw zag je die gouden ring? Fantastisch! Verblindend fonkelend!". Eeeeeeehhh, WAAAATTTT?

Iedereen in mijn busje dacht hetzelfde: ik hoop dat ze het over hun moeders trouwring hebben. Maar een knagend gevoel ik de onderbuik deed anders vermoeden.

"Ooh zo mooi, zo dichtbij, zo briljant, zo ... DWERGGANS."

Schuim op de bekken van iedereen in mijn busje. Waarom niet gezwaaid, gefloten, getoeterd of geknipperd??

"O, ahum, wij dachten dat jullie ze wel zagen".

Een blik op de 'jonge honden', een blik op de donker kolkende Noordzee. Met moeite kon ik de groep ervan overtuigen dat het verdwijnen van twee jeugdleden op een excursie niet al te best zou zijn voor het imago van de NVWC. Met heel veel moeite.

De rest van de excursie was niet slecht, maar werd enigszins in mineurstemming voltooid. Uiteindelijk hebben we om de pijn te verzachten

de dwerggans 'Gerbie' gedoopt. Ter ere van de grote dwergganzen-dipper (dippen is een soort missen, red.) Gerben Mensink.

Tijd heelt alle wonden zeggen ze. Gedeeltelijk waar. Inmiddels heeft iedereen die leuke ganzensoort wel gezien en is de pijn wat verzacht. Het verhaal is echter nog steeds goed voor een licht verhoogde hartslag en het litteken jeukt af en toe nog flink.

leder NVWC-lid heeft ongetwijfeld wel eens iets meegemaakt dat in de loop der jaren is uitgegroeid tot een anekdote. Wij zijn zeer benieuwd naar dergelijke verhalen en hopen er zoveel mogelijk vast te leggen in de Hak-al. Alleen op die manier gaan dergelijke anekdotes, maar ook de namen van de betrokkenen niet verloren. Heeft u ook een verhaal dat uitstekend past in deze rubriek, laat het ons weten. U kunt uw 'Mythen en Legenden' -hoe kort of lang ze ook zijn- sturen naar vanveen.geleedst@planet.nl of naar het redactieadres

Hak-aurelia's!

De successtory van een geplante hop (en haar bewoners)

tekst en foto Jouke Altenburg

In de winter van 2002-2003 is ons gezin verhuisd van de wijk Voorkoop naar de wijk Parijsch (sch, sch, sch). Pas in het late voorjaar hadden we de tijd om onze tuin onder handen te nemen. Er vielen vrijwel geen bloeiende planten in te ontdekken. Waarden nectarplanten vinden wij als natuurliefhebbers uiteraard erg belangrijk, dus werd er ook plaats ingeruimd voor hop. Die had in 1998 immers de eerste 'bewezen' voortplanting van de gehakkelde aurelia in het Culemborgse werkgebied opgeleverd (1). Bovendien is hop een decoratieve plant met prachtige 'bellen' in het najaar.

Half april van dit jaar kregen we een hopstek uit Zoelmond (nogmaals bedankt Paul en Ellen!). Bewateren was hard nodig, want de drie hopspruitjes hadden het maar moeilijk met dat droge voorjaar. Na een rustige start groeide de hop in juni en juli op eigen kracht lekker uit over het wilgentennenvlechtscherm aan de rand van onze tuin.

Eitjes als een blauwe speldenpunt

In april had Annette van Berkel al eitjesafzettende gehakkelde aurelia's gefilmd op ca. 500 m van onze tuin. Zouden hun nakomelingen onze hop kunnen vinden? Ja hoor, op 8 juli meldt zich de eerste verse gehakkelde aurelia in onze tuin. Bij de hop uiteraard. Zouden ze hop kunnen ruiken? Volgens 'Thomas' (2) benut de gehakkelde aurelia verschillende waarden planten, waaronder brandnetel. Daaraan is ook in onze wijk geen gebrek. Hop is volgens de Thomas echter duidelijk favoriet. In de weken erna zien we regelmatig een gehakkelde aurelia in onze tuin. Ze drinken nectar op

duifkruid en marjolein en dartelen om de hophoog heen. Volgens 'Bink' (3) beginnen de vrouwtjes van de gehakkelde aurelia zeven tot acht dagen na ontpoppen met de eileg. Nou, dat klopte heel aardig. Op 18 juli zien we namelijk voor de eerste keer eiafzet: minuscule blauwe speldenknopjes die per stuk op de voorzijde van jonge bladranden en de jonge stengels aan de bovenzijde worden gelegd. Zelfs met de macrolens in 1-op-1-stand zijn de eitjes nauwelijks op een dia terug te vinden.

Op 26 juli ontdekken we vijf rupsen en op 28 juli elf eitjes en rupsen. Op 3 augustus wordt het maximale aantal van twaalf rupsen geteld. Ze zijn duidelijk van verschillende 'leg', want ze variëren van het tweede tot het vierde stadium. De rupsen verstoppen zich aan de onderkant van het blad. Ze zijn prima gecamoufleerd. We sporen ze meestal op aan de hand van de vraatsporen of hun poepjes. De oudere rupsen zitten vaak in hun kenmerkende zigzaghouding.

Rupsen gecamoufleerd als vogelpoep

Elke dag lopen we even langs onze hophoog. Als je zo die ontwikkeling volgt dan blijkt weer één van die prachtige wonderen van 'moedertje natuur'. De rupsen veranderen namelijk per vervelling van uiterlijk. In het eerste stadium lijkt het rupsje op een zwart-geel gestreept zebraatje. In een zijden, zelf gesponnen nestje eet het rupsje van bladweefsel en veroorzaakt zo kenmerkende gaatjes in het blad (2). In het tweede stadium komt er al iets van een witte 'vogelpoepvlek' op het uiteinde voor. Nu worden de bladranden geconsumeerd. In het derde en vierde stadium wordt de rups een prachtige combinatie van rood, bruin, zwart en wit. De borstelige, vertakte stekels variëren van kleur, naar gelang de plaats op het lijf. Een schitterende ontwikkeling van mussenpoepje tot lijsterkeutel zullen we maar zeggen.

Poppen als verdorde blaadjes, met parelmoervlekken

Door de hoge temperaturen van de roemruchte 2003-hittegolf ontwikkelen de rupsen zich bijzonder snel. Op 6 augustus vinden we de eerste drie poppen. Ook maken we een verpopping mee: 's avonds nog een als een omgekeerd vraagteken hangende rups; de ochtend erna een strakke pop.

Poppen van de gehakkelde aurelia lijken op verfrommelde, verdroogde blaadjes. Wie goed kijkt, ziet het oog en een prachtige dubbele rij parelmoervlekjes aan de buikzijde. Eén exemplaar hangt aan het uiteinde van het wilgentennenvlechtscherm. Gevaarlijk in het zicht lijkt ons, maardeze pop zal ongetwijfeld op nummer 1 in de ranglijst van meest gefotografeerde en gefilmde vlinderpoppen van 2003 staan.

Op 9 augustus vinden we vijf poppen. Ze hangen vooral aan de binnenzijde van de vlechtheg. Wat opvalt is het grote verschil in kleur. Verbeelden we het ons of passen ze hun camouflagetinten aan de directe omgeving aan? Donkere poppen hangen bij donkerdere takken op donkerdere plaatsen en het omgekeerde geldt voor de lichtere poppen. In de literatuur kunnen we hier niets over terugvinden.

Gefopt door een pop

Op enkele meters afstand van de hophoog staan vijf rode bessenstruiken. Volkomen toevallig ontdekken we op 11 augustus dat ook hier een pop hangt. Die rups hebben we dus mooi gemist. Ribessoorten, zoals rode bessen, zijn volgens de literatuur (2 en 3) ook waardplant voor de gehakkelde aurelia. Op de andere vier rode bessenstruiken die we in de tuin

hebben staan, vinden we verder geen rupsen of poppen.

Op 12 augustus lopen we 's ochtends tegen een uur of tien de tuin in; twee poppen zijn ons voor geweest. De plasjes met rood lichaamsvocht glinsteren nog nat op de eronder hangende bladeren. Zelf vliegen de vlinders er ogenblikkelijk vandoor. Geen mooie fotoreportage deze keer helaas. We hadden dus vroeger op moeten staan.

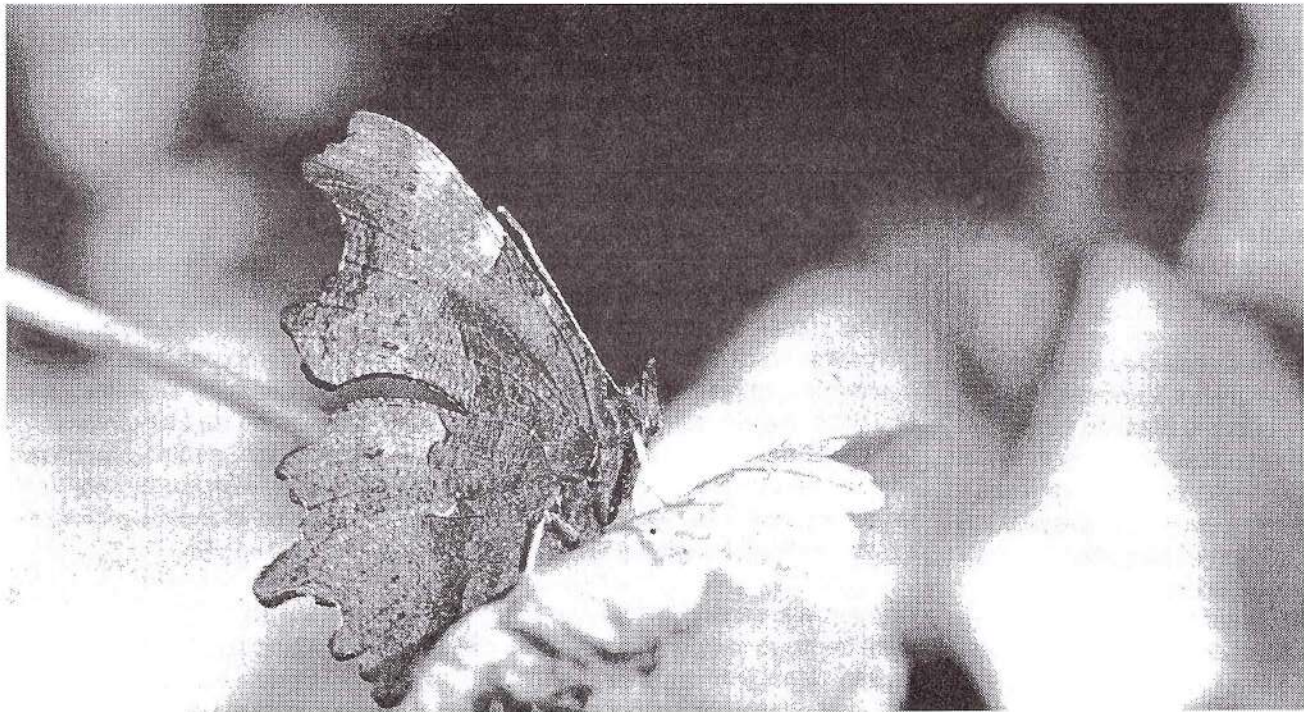
Dat niet elke pop het ultieme doel bereikt wordt in de volgende dagen duidelijk. De meest gefotografeerde pop van 2003 is na 22 dagen nog steeds niet ontpopt. Volgens de Bink ontpoppen de vlinders zelfs bij koel weer na zeventien dagen. De parasieten zullen hun tol dus wel hebben geëist.

Derde generatie? - de hop als vlinderfabriek

Op 14 augustus ontdekken we weer een vers eitje op de hop. Op 16 augustus zien we twee vrouwtjes gehakkelde aurelia nog meer eitjes op onze hop leggen. Is dit het laatste deel van de tweede generatie of de derde generatie van dit jaar?

Onze hop mogen we in elk geval al in zijn eerste jaar een vlinderfabriek noemen. Op de kreet 'gehakkelde aurelia' volgde deze zomer maar al te vaak de reactie 'Hak-al!' Hak-aurelia's dus.

Zolang het mooie weer aanhield, konden we de weken daarna nog van rupsen en poppen in allerlei stadia genieten. En de hop? Ondanks alle rupsenvraat ziet onze hop er nog goed uit. Ze zit onder de bloemen en heeft nog volop mooie bladeren.

Bronvermelding

(1) Hak-al 1998 - 4 Succesvolle voortplanting vastgesteld van de Gehakkelde aurelia in de wijk Voorkoop - Jouke Altenburg

(2) J. Thomas & R. Lewington The Butterflies of Britain & Ireland
1991 - Dorling Kindersly Limited - London

(3) F.A. Bink Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa
1992 - Uitgeverij Schuyt & Co - Haarlem

Waar komt die naam vandaan?

De grote en de kleine trap

door Ellen Geleedst

'Trap' is natuurlijk een zeer gangbaar woord. Maar voor een vogel is het toch een beetje een merkwaardige naam, als je erover nadenkt. Komt dat 'trap' nu van dat ding waarop je naar boven en beneden kunt gaan, of heeft het te maken met een flinke schop uitdelen? En welk trapveldje was er eerder, dat waar gevoetbald wordt of daar waar grote trappen baltsen?

Naspeuring leverde het volgende op. 'Trap' moet zijn afgeleid van het Poolse woord 'Drop' en de Tsjechische naam 'Dropia'. Dat betekent allebei zoiets als 'statige loper'. Het is ook niet zo gek dat ons woord voor die vogel nu juist uit oostelijk Europa komt. Want de Europese grote trappen zitten normaal gesproken daar en in Spanje.

De kleine trap is echt een zeldzaamheid in Nederland. In de jaren tussen 1800 en 1996 zijn er veertig beesten hier gezien. Vrijwel altijd alleen en nooit hier in de buurt, voor zover mij bekend.

De grote trap is ook zeldzaam, maar de kans om die te zien te krijgen is toch wat groter. En dat is een leuke wetenschap, want zo'n grote trap moet een indrukwekkend beest zijn. Het mannetje kan een sta-hoogte van bijna twee meter bereiken en wel 16 kilo wegen. Een forse kalkoen dus, maar dan in 't wild!

Deze grote vogel is een invasiegast, die tijdens strenge winters ook wel in groepen afdwaalt naar ons land. Er is in Limburg wel eens een groep van vijftig beesten neergestreken. Voor 1800 broedde hij zelfs in ons land. Tot de jaren '40 van de vorige was het ook een regelmatige verschijning. Van de laatste 16 jaar zijn 27 waarnemingen bekend, hoewel er sinds 1997 is er geen grote trap meer gezien in Nederland.

Een paar winters terug werden we eens gebeld met de mededeling dat er een (kleine) trap in het werkgebied zou zitten, in de omgeving van de Beusichemse Broeksteeg. Zo'n mededeling is voldoende om koortsachtig op de fiets te springen en te gaan zoeken. Helaas, geen trap gevonden. Aan de beschrijving van plaats en beest voldeden hooguit twee nijlganzen. Teleurstelling dus. Dat brengt me wel bij de Friese naam van de grote trap: 'grutte trapgoes', dus een soort 'trapgans'. In Brabant zien ze dan toch meer de vergelijking met die kalkoen, want daar heet het beest 'wilde kalkoen'.

Tot slot nog een kleine anekdote, uit de kringen van de Dutch Birding Association (die fanatiekelingen met een pieper op zak voor bijzondere waarnemingen). Begin jaren '80 werd daar ooit in een winter de melding doorgegeven dat zich op één veldje een grote en een kleine trap bevonden! Een unieke kans dus om ze beide te zien. Maar de toegestroomde DBA'ers zagen in het bewuste veldje een grote en een kleine huishoudtrap staan. Grapje. Misschien is zo de naam trapveldje wel ontstaan, wanneer tenminste de bedenkers van deze grap ook op het veldje aanwezig waren.

Vogels in en om Culemborg

mei t/m juli 2003

door Jouke Altenburg

Terwijl de natuur overal snakt naar een heerlijke, langzame, lange, lange regenbui (wat mij betreft 's nachts) en zelfs de uiterwaarden droog zijn komen te staan, zijn ook de ingezonden vogelwaarnemingen tot een mager stroompje teruggebracht. Enkele 'vaste' vogelaars bleven gelukkig hun waarnemingen insturen voor het archief en deze rubriek. Hopelijk zwellen beide stromen komende maanden aan tot normale proporties.

Dankzij de ingezonden vogelwaarnemingen uit de afgelopen 28 jaren kon de vogelwerkgroep onlangs Adviesbureau Waardenburg, dat een beheerplan voor de uiterwaarden schrijft in opdracht van de gemeente Culemborg, een klinkende hoeveelheid gegevens verschaffen. Zo hebben we de beschermingsdoelstelling van de NVWC op een resultaatgerichte manier gestalte gegeven. Dergelijke verzoeken om informatie zullen in de nabije toekomst vaker komen. Stuur je waarnemingen dus op naar: altpla5@freeler.nl of gebruik de waarnemingskaartjes uit de Ketelvink.

N.B.

Waarnemingen uit de digitale nieuwsbrief 'waarden vol vogels' zijn deze keer niet in de overzichten verwerkt.

Mei	69 meldingen
Waarneming van de maand	ortolaan , gezien en gehoord door Louis van Oort op 24 mei 2003 tijdens de dijkinventarisatie.
Trouwe lezers van deze rubriek zullen deze eerste soort-van-de-maand-beschrijving herkennen. Nog voor de maand mei om was heb ik in de vorige HAKAL de ortolaan van Louis genomineerd als ewaarneming van de maand. Voor de volledigheid toch nog maar eens de achtergronden van de waarneming.	
Ortolanen zijn dwaalgasten voor Culemborg: tussen 1975 en 2002 zijn 12 waarnemingen van 13 exx. gedaan. Alle waarnemingen stammen uit het najaar; de laatste stamt alweer uit 1996. AVN-2 geeft de volgende informatie. iDe ortolaan was in Nederland aan het begin van de 20 ^e eeuw plaatselijk een vrij algemene broedvogel. De populatie bedroeg wellicht 3000-5000 paren in 1900. In de jaren i80 en i90 kreeg het uitsterfproces zijn beslag met 2 gevallen in 1995. Daarna vonden incidenteel broedgevallen plaats. Nu valt, om in broedvogelinventarisatiejargon te spreken, een eenmalige waarneming van een zingend exemplaar binnen de datumgrenzen zonder dat aanwijzingen voor broeden werden verkregen i in de e laagste zekerheidscategorie i voor een broedgeval. Daarom de informatie over de trek er maar eens bij gehaald (VTN). iOrtolanen worden waargenomen van april tot oktober. Ortolanen arriveren laat in Nederland. De mediane doortrekdatum voor de Zuid-West Veluwe is 16 mei. i Uit de begleidende grafiek valt op te maken dat de doortrek het sterkst is in de eerste twee decades van mei, met ca. 300 respectievelijk 150 getotaliseerde waarnemingen tussen 1989 en 1998. Kortom, een superwaarneming van Louis. Verschillende gealarmeerde vogelaars hebben nog naar de ortolaan gezocht. Hij is helaas niet teruggevonden.	

Er zijn nog veel meer mooie vogelwaarnemingen gedaan in de meimaand.

Op 6, 13 en 21 mei werden 1 of 2 exx. lepelaar gezien in en om de Baarsemwaard (o.a. Leo van der Kooij). Op 7 mei zaten 2 mannetjes zomertaling in de Goilberdingerwaard (Jouke Altenburg). Drie paartjes Indische gans kregen jongen groot langs de Lek ter hoogte van de Goilberdingerwaard (Jouke Altenburg). Leo van der Kooij zag 1 paartje met 4 jongen van deze exotische gans in de Steenwaard op 16 mei. Uit de AVN-2 valt op te maken dat de Indische gans in Nederland vooral in dit deel van de Lekwaterwaarden broedt. Annette van Berkel zag en hoorde op 10 mei een baltsende havik in de Regulieren. Netty Bonouvrie en Henkjan Kievit zagen een bruine kiekendief op 4 mei in de Regulieren. Leo van der Kooij zag op 16 mei een man bruine kiek van de Goilberdingerwaard naar de Steenwaard vliegen. Theo Boudewijn kwam met zijn kwartelwaarneming van 8 mei erg dichtbij het predikaat soort van de maand. Kwartels worden niet jaarlijks waargenomen in het Culemborgse werkgebied. Louis van Oort hoorde 2 exx. waterral roepen in de Beusichemse waard op 5 mei.

De zwarte ruiters werden gezien op 3, 7 en 24 mei in de Baarsemwaard en Goilberdingerwaard (Jouke Altenburg). De ijsvogel werd op drie dagen in de westelijke Lekwaterwaarden gezien. Peter van Horssen heeft ook dit jaar weer een abonnement op het ontdekken van de kleine bonte specht. Op 4 mei zag en hoorde hij een territoriaal mannetje langs de Woerdsteeg. Harry van de Warenburg hoorde op 30 mei een sprinkhaanzanger aan de westzijde van de Regulieren. Peter van Horssen traceerde een territorium van de boompieper langs de Woerdsteeg in het Lage Veld. Vroeger was de boompieper een 'normale'

broedvogel in de Regulieren. De laatste jaren werden alleen trekkende exemplaren waargenomen.

Leo van de Kooij en Wim Rubers zagen op 11 juni 2 exx. kleine zilverreiger stroomopwaarts over de Lek vliegen. Het lijkt erop dat de hoogtijdagen van deze fraaie reiger in onze uiterwaarden zijn geteld. Leo en Wim zagen op 11

Juni	35 meldingen
Waarneming van de maand	Kwartelkoning van Paul van Veen op 20 juni in de Beusichemse waard (ook gehoord door Paul Hoekstra op 24 juni) en Zeker broedgeval roodborsttapuit op 15 juni door Peter van Horssen in het Lage Veld.

Kwartelkoning

Kwartelkoningen, in vogelaarsjargon 'kwako' genaamd, worden erg weinig waargenomen in ons werkgebied. Het zijn schuwe bewoners van een hoge en relatief dicht begroeide vegetatie, die zich vooral in de schemering en avond laten horen door een raspand 'crex crex'. Dat is ook de wetenschappelijke naam. De kwartelkoning is de enige Nederlandse broedvogel die voorkomt op de lijst van op wereldschaal bedreigde vogelsoorten (ANB).

In 1979 werd een aantal territoria kwartelkoning vastgesteld in de Bosscherwaarden. Datzelfde gold voor de Beusichemse waard en het Beesds Veld. Een goed jaar dus. Dat blijkt ook uit de grafiek met het langjarig overzicht in de AVN-2: ca. 120 territoria langs Rijn en Waal. ABN deelt 1979 bij de beste kwartelkoningenjaren in (samen met 1969, 1998 en 2000). Op 9 en 11 juli 1980 wordt de kwartelkoning gehoord in het Tichelsterrein van Buren. Daarna duurt het tot 20 juni 1999 voor de volgende waarneming wordt gedaan: bij fort Honswijk roept één exemplaar. In 2002 bleef Pauls telformulier van de jaarlijkse KWAKO-telling blanco; in 2003 kon hij een prachtige waarneming noteren.

Roodborsttapuit

Roodborsttapuiten worden gewoonlijk op doortrek in het voor- en najaar waargenomen. In de HAKAL-special van december 2002 staat de soort vermeld als een onregelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal (1-5 waarnemingen per jaar). De kaartjes in de recente ANB maken duidelijk dat de roodborsttapuit rond 1975 nog in de hele West-Betuwe broedend werd aangetroffen. In het papieren archief zitten de volgende waarnemingen die binnen de datumgrenzen voor een geldige broedvogelwaarneming vallen:

7-5-1977 Berry Lucas, Parallelweg oost, 1 man

21-4-1979 Kees Tiemstra en Tinny de Bot, nabij Oude Hoevense weg, 2 exx. zingend op de spoorlijndraden

29-4-1979 Marcel van der Tol, Beusichemse Broeksteeg, 1 man

19-4-1980 Kars, Felix, Rik en Henkjan, Beesds Veld, 1 man

28-5-1980 Tom Kompier, Zoelmondse Broeksteeg, 1mlv en 1 juv!

19-5-1990 Arjan Brenkman en Job van Amerom OVB, 2vr en 1 man (mogelijk was één van de vrouwtjes een juveniel, JFA).

Wat mij betreft kan in de volgende Hak-al vogelspecial een andere statusbeschrijving worden opgenomen: tot de jaren '80 schaarse broedvogel. Na 1980 incidentele broedvogel en onregelmatige doortrekker in zeer klein tot klein aantal.

juni ook dat 7 paartjes brandgans succesvol tot broeden waren gekomen in de Goilberdingerwaard. In totaal hadden zij 26 jongen onder hun hoede. Annette van Berkel heeft haar vogelaarsogen niet in haar zak tijdens het lopen van libellenmonitoringroutes. Op 4 juni ontdekte zij in totaal 7 paren kuifeend in de noordstrang van de Baarsemwaard; 1 vrouwtje zwom rond met 7 jongen. Twee mannetjes zomertaling zwommen op 2 juni aan de westzijde van de Plasjes Einde Weidsteeg (Leo van der Kooij): een duidelijke aanwijzing voor een mogelijk broedgeval. Waarom zien we de jongen nooit?

De bergeend broedt niet alleen langs de Lek. Leo van der Kooij en Joop Schuurman zagen 2ad met 4 jongen langs de Rietveldse weg op 12 juni. Leo van der Kooij zag een boomvalk aan de westzijde van de Beusichemse waard op 2 juni. Op 25 juni zag Paul Hoekstra 2 kemphaantjes in de Goilberdingerwaard.

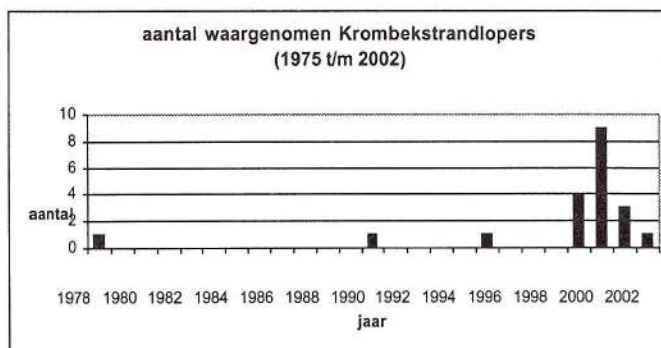
De bruine kiekendief wordt tweemaal jagend waargenomen in de Baarsemwaard. De sperwer jaagt dagelijks langs en over de tuinen van de Merelweg. Ook de boomvalk komt er langs. Hij viel verder te bewonderen

Juli	45 meldingen
Waarneming van de maand	Krombekstrandloper op 11 juli door Berry Lucas in de lagune van de Baarsemwaard (ter hoogte van het monument).

Krombekstrandlopers komen in Nederland vooral in het Wadden- en het Deltagebied voor. In juli worden vooral adulte exemplaren gezien; in augustus en september vooral juveniele. In goede jaren verblijven zo'n 6000 krombekstrandlopers in het Waddengebied. Krombekstrandlopers broeden in het uiterste noorden van centraal Siberië. Ze vliegen via West-Europa naar West-Afrika. In het voorjaar vliegen ze via het Midden-Oosten weer naar de broedgebieden. Deze trekwijze heet ook wel de 'groot-cirkel-route-trek'.

De stand van de krombekstrandloper volgt een 3-jarige cyclus. Deze heeft te maken met de lemmingenstand; in lemmingrijke jaren laten de arctische roofdieren de krombekstrandlopers met rust, waardoor een groot broedsucces optreedt.

In het Culemborgse werkgebied heeft de krombekstrandloper de status van dwaalgast. Over de jaren heen is dat correct. Na de natuurontwikkeling van 1998 zijn de uiterwaarden een aantrekkelijke plaats geworden. Vooral het jaar 2000 springt eruit met 9 waarnemingen. Nu de uiterwaarden meer begroeien, raken ze hun aantrekkelijkste kanten voor de krombekstrandloper kwijt. Het is een reële verwachting dat over enkele jaren de krombekstrandloper weer een echte dwaalgast wordt voor het Culemborgse werkgebied.

in Zoelmond, op 10 juli.

De grutto is tot eind juli in forse aantallen nog aanwezig in de lagune van de Baarsemwaard (tot 80 exx.). Vier waarnemingen uit de hele maand van maximaal 12 exx. kempaan in de Baarsemwaard. Op 25 juli lopen 5 ooievaars in de Volencampen, de weilanden tussen de Culemborgse dreven, te fourageren. (Helaas geen verrekijker bij me om te bepalen hoeveel jongen deel uitmaken van de groep).

In juli ook vier waarnemingen van enkele regenwulpen, meestal in de schemering. Op de 20ste loopt een zwarte ruit (nog in zomerkleed) te fourageren in de lagune van de Baarsemwaard. Het nest van de ijsvogel in de uiterwaarden wordt op 22 juli ontdekt vanuit de kano. Ook in augustus vliegt een exemplaar nog uit deze nestholte. Dat betekent dus op zijn minst twee en misschien drie legsels dit broedseizoen. Op 30 juli zingt de zwartkop voor het laatst voluit aan de Merelweg. (alle waarnemingen: Jouke Altenburg)

Bronvermelding / verklaring van de gebruikte afko-

Het natuurmoment

Een nieuwe rubriek

door Louis van Oort

Iedere natuurliefhebber heeft herinneringen aan bepaalde mooie momenten in de natuur. Een ontmoeting met een bijzonder dier, een opmerkelijke gebeurtenis of een eerste blik op een onvergetelijk landschap. In deze rubriek kunnen de lezers van de Hak-al zulke natuurmomenten beschrijven.

De Nacht van Culemborg; zo heette de 12-uurs inventarisatiemarathon die de leden van de NVWC hielden in de nacht van 6 op 7 juni 1997. Het was de bedoeling dat de deelnemers het nachtelijke dierenleven in en rond Culemborg in kaart zouden brengen. Achteraf bleek de keuze voor juist deze datum bijzonder gelukkig. Het werd namelijk een ongelofelijk zwoele nacht, zeker voor begin juni. Van 's avonds laat tot 's morgens vroeg kon ik gewoon in mijn shirt blijven rijden, omdat de temperatuur niet onder de twintig graden kwam. Geweldige omstandigheden dus voor nachtdieren en dus ook voor de waarnemers daarvan.

Voor de Nacht van Culemborg was een gevarieerd programma samengesteld met inventarisaties van vogels, nachtvlinders, zoogdieren en zelfs planten. Als tamelijk vers lid probeerde ik zoveel mogelijk onderdelen mee te pakken. Dat leverde een lange 'uilenrit' zonder uilen door het buitengebied op, een mond vol muggen tijdens de nachtvlinderinventarisatie in de Zump en mijn eerste ervaringen met een batdetector. Al met al was ik rond een uur of twee 's nachts aardig gesloopt, maar nog lang niet moe genoeg om 'nee' te zeggen tegen een tochtje richting de uiterwaarden. Eerst gingen we (Jouke Altenburg, Paul van Veen en ik) naar de trektelpost in de Redichemse Waard en dat leverde al meteen het eerste porseleinhoen van mijn leven op. De 'zweepslagen' van dit beest leken van dichtbij te komen, maar bleken achteraf afkomstig te zijn van het moerassige gebiedje voor het reigerbosje links van einde Weidsteeg. Samen met Paul ontdekte ik dat er ook nog een porseleinhoen rechts van einde Weidsteeg zat te roepen. Dat stelden we vast door snel van het ene naar het andere roepende dier te fietsen, zodat we ze ieder afzonderlijk konden horen. De vermoeidheid was inmiddels bijna niet meer te harden, het was 3.00 uur, maar we fietsten toch nog even een stukje richting Beusichem. Wie weet zaten er nog meer ralachtigen te roepen.

Na een meter of driehonderd, waar de dijk een soort S-kronkel maakt, stopten we om even goed te luisteren. In het drassige gebiedje onder ons zaten de kikkers luid te kwaken. Af en toe hoorden we wat ondefinieerbare geluiden ertussendoor, maar een waterral of iets dergelijks konden we er niet van maken. Toch was hier zoveel te horen dat we nog even bleven staan luisteren. Na een minuut of tien klonk van zeer ver weg, maar toch nog duidelijk hoorbaar 'kwik-me-dit', wat bij beiden een euforisch gevoel losmaakte. 'Kwartelkoning!' riep Paul. 'Kwartel!' riep ik, gevolgd door een 'Ach ja, natuurlijk' van Paul, die deze twee soorten altijd door elkaar pleegt te halen. Een kwartel dus. Voor mij een nieuwe soort en voor Culemborg en omgeving ronduit zeldzaam. Innige tevredenheid dus bij Paul en mij. We hoopten het dier echter nog een keer te horen. En zo stonden we nog zeker een half uur met onze oren richting de Lek gekeerd. Vergeefs, overigens. Het bleef bij dat ene kwik-me-ditje. De sfeer in dat nachtelijke half uurtje was echter wat mij betreft bizar mooi. Ingespannen luisterend, staand in het half-duister, met als enige verlichting een verre lantaarnpaal en de door de stad Utrecht verlichte nachthemel, raakte ik door de onstuitbaar opdringende slaap in een soort trance. Een magisch moment.

Heeft u ook herinneringen aan zo'n natuurmoment? Deel het met ons en met de andere lezers. Het maakt niet uit of de tekst kort of lang is, goed of slecht geschreven, het gaat puur om het moment. Stuur uw verhaal naar het redactieadres vanveen.geleedst@planet.nl of naar het postadres Dorpsstraat 24, 4111 KS in Zoelmond.

Van meester Kuys naar het Lauwersmeer

door Ruud Post

Het is donderdagmorgen. Met het ontbijt achter de kiezen betreedt de wandelexcursie het Lauwersmeer-gebied. Doel: Vlinderbalgbos. Onder een prachtige zon trok traag de groep door het landschap. Ik zie een polderlandschap, dat als agrarisch gebied is ingericht. De vele zomerdijkjes geven een gekavelde structuur. Met dit aanzicht herinner ik mij plots een aardrijkskundes uit de lagere-schooltijd.

Je moet weten dat mijn lagere school stond in Vogelenzang (1959-1968). Mijn leraar 'meester Kuys', tevens hoofd van de school, kwam uit Texel. Deze leraar heeft mij de eerste interesse voor de natuur bijgebracht. Kan ook niet anders, want hij kwam van Texel en leefde in de ban van 'Thijssen'. Meester Kuys vertelde ons over de inpoldering van de Lauwerszee. Drooggelegd in mei 1969. Achteraf, nu lopende in het jaar 2003, snap ik waarom de leraar zo enthousiast kon vertellen over deze inpoldering. Op het moment van vertellen beleefde ik dat niet zo.

De meester vertelde ons dat door systematische dijken te leggen de Lauwerszee stap voor stap werd ingepolderd. In de aanblik van deze morgen zag ik dit nu volkomen voor mij. Toen een huzarenkarwei, nu een mooi gezicht.

De herinnering van de vertelling werd alleen maar versterkt toen Mike, de 'botanicus' tijdens deze excursie, ons op heem wees. Een plant waarvan meester Kuys ons geleerd heeft dat deze kan leven op de grens tussen zout en zoet water; het brakke water. Door het aanzien van heem herinnerde ik mij dat ik me Groningen heel anders had voorgesteld. Het viel mij eigenlijk wat tegen, want de sloot waar heem in staat lijkt toch niet veel anders dan de sloten die ik zoal in Vogelenzang zag.

Het Hemelvaartkamp is dit jaar neergestreken in de provincie Groningen in het plaatsje Vierkamp, in het gebied van de Lauwerszee. De Lauwerszee, het latere Lauwersmeer, ligt ter weerszijde van de vastelandsgrens tussen Groningen en Friesland, pal tegen de Waddenzee aan. Door de drooglegging betekende dit het verlies van een stuk Waddenzee.

De veranderingen in de loop der tijd maken het gebied bijzonder aantrekkelijk voor natuurliefhebbers. Een uniek historisch natuurgebied. Het was in 1999 dat de beheerders en bestuurders het gebied uitriepen als Nationaal Park.

Flora

De ruime variatie in bodemtypen en vochtigheid vormt de grondslag voor een rijke plantengroei. De grote verscheidenheid van de begroeiingen ontstaat door de variatie nat-droog, hoog-laag, zoet-brak-zout, in diverse combinaties. Door de zilte plantensoorten wordt er altijd nog ronde rus, kweldergras, zeekraal en zeebies aangetroffen. Vertegenwoordigers van duinvalleien met als voorbeeld parnassia en diverse orchideeën zijn hier te vinden. Op zoete voedselrijke plaatsen worden rietorchis, watermunt en gele lis aangetroffen. Ruige kruiden zoals engelwortel en akkerdistel groeien op voormalige schelpenbanken.

Fauna

Landelijk, zelfs internationaal, geniet het Lauwersmeer grote faam vanwege zijn verscheidenheid in vogelsoorten. De wat zeldzamere vogelsoorten blijken in dit gebied nog geschikte broedplaatsen te kunnen vinden. Het gaat dan om kempfaan, grauwe kiekendief, velduil, roerdomp en kwak. Essentieel is de functie van het Lauwersmeer voor vogels tijdens hun trektocht. Duizenden steltlopers, eenden, ganzen en zwanen doen het Lauwersmeer aan.

Het kamp

Met ruim veertig deelnemers heeft het kamp eind mei 2003 plaats-gevonden. In totaal zijn er negen excursies georganiseerd en er zijn vijf doelen bezocht door de kam-pdeelnemers zelf op zaterdag 31 mei. Hoogtepunten waren: een ocht-end mee met de lokale boswachter(s), Pieterburen (speciale kinderexcursie) en Schiermonnikoog. De dag op 'Schier' is inmiddels befaamd door een waarneming van de grauwe fitis, (een wat groot uit-gevallen fitis). Maar vooraf wenste Kars een voorproefje te nemen gelijk de intocht van Sint Nicolaas, door de excursiegroep met de eerste boot vooruit te sturen. Een half uur later zette 'Sint Kars' voet op Schier, die verwelkomd werd zonder enig gezang over een huppelend paard of stoomboot. Naast de grauwe fitis werd ook zeer mooi een vliegende roerdomp waargenomen. Maar ook een nest grauwe vliegenreder had zijn bekoring. Tijdens de lunch op het strand, werden op een zandbank meer dan zeventig gewone zeehonden waargenomen die -hoe kunnen zij ook anders- heerlijk in de zon lagen te luieren.

Ervaren rotten

Voor het kamp was, zoals vele jaren hiervoor, kwartier gemaakt door de zeer ervaren rotten, waarbij Jaap Schots nog de speciale taak op zich had genomen van foerier. De waarnemingen van de excursie werden bijgehouden in speciale noti-tieboekjes, die handiger bleken te zijn dan de A4-vellen van het jaar daarvoor. Kees Ydenberg had de moeilijke taak op zich genomen alle waarnemingen op grote lijsten te zetten.

Het werd weer een mooi kamp, waar-bij ondanks het mooie weer, weinig vlinders, libellen en juffers genoteerd zijn. Wel is de lijst van vogels bijzon-der groot te noemen. Geen wonder in dit prachtige natuurgebied.

Camping "De Lauwerszee", foto: Jaap Schots

Goed weer, leuke excursies: een geslaagd kamp!

door Jaap Schots

Zoals gebruikelijk, ging er al een aantal tentbouwers vooruit, zodat de grote tenten klaar stonden wanneer de deelnemers aan het kamp zouden arriveren. Sommige mensen hadden wat problemen met het opzetten van de tentframes, maar met de hulp van de aanwezige technici onder ons werd alles op tijd opgelost en konden de aankomers met de gebruikelijke soep ontvangen worden.

Het weer werkte tijdens dit kamp heel erg mee. Veel zon en een frisse wind die zorgde dat het toch niet te warm werd. De kampleiding, die zich kennelijk heel goed had voorbereid, bleek een aantal mooie excursies in petto te hebben.

Voorbeelden hiervan waren onder meer de fietsexcursie naar de dijk langs de Waddenzee en door de Marnewaard, de wandeling met de boswachter en de fietsexcursie naar de Zoutkamperplaat, waar we gelukkig al snel de grauwe kiekendief zagen die Kars als voorwaarde

gesteld had om deze tocht te laten slagen.

En dan was er nog de trip naar Schiermonnikoog, die een hele dag in beslag nam.

De stemming in het kamp was ook dit jaar bijzonder goed en we zijn er dan ook van overtuigd dat iedereen een fijne week gehad heeft. Voor alle kampgangers was er weer veel te leren op het gebied van de natuur, maar daarnaast werd door Nico een ad hoc cursus kompaslezen gegeven, die door de deelnemers erg op prijs gesteld werd.

Naast de complimenten aan de kampleiding ook dank aan de diverse corveeploegen die de inwendige mens uitstekend verzorgd hebben.

We kijken nu alweer uit naar het kamp van volgend jaar, waarvoor we binnenkort op zoek gaan naar een mooie omgeving.

We weten het... foto: Jaap Schots

Een geslaagd kamp voor vogelaars

door Daniel Beuker

Voor Nicoline en mij was dit de eerste keer dat we meegingen met een Hemelvaartkamp van de Natuur en Vogelwacht. Voor wie geïnteresseerd is in vogels (zoals wij) bleek dit een bijzonder leuk kamp te zijn.

Op het kampeerterrein waar we stonden werden wij donderdag bij de ingang verwelkomd met een braamsluiper en een spotvogel (deze waren vaker te horen dan te zien). Later in de avond hoorde we in een rietkraag achter de camping een blauwborst. Dezelfde dag waren we de buurt al wezen verkennen en vonden bij het Jaap Deensgat 1 grauwe kiekendief, 2 waterrallen, 5 krombekstrandlopers en een roerdomp.

Vrijdag hadden we een excursie met een boswachter in het Lauwersmeergebied. Hij bracht ons naar een broedplaats van de kleine barsmsijs en die hebben we dus ook mooi kunnen bekijken. Verder liet hij een orchideeënweitje zien waar veel rietorchissen stonden, in het omringende bos zat een wielewaal te zingen.

's Avonds was er een fietsexcursie naar de bijeneterkolonie, die helaas niet gezien zijn. Wel hadden we op de terugweg langs het Jaap Deensgat weer een grauwe kiekendief, een roerdomp vijf porseleinhoenders, een waterral en meerdere blauwborsten.

Op de planning van zaterdag stond Schiermonnikoog waar een forse wandeling gemaakt werd. Meteen al in het begin werden we verrast door een opgeschrokken roerdomp die een tijdje lang voor ons rondjes bleef vliegen. Dit beest was erg fraai te bekijken. Bij de wandeling door het bos werden nog een fluit en een kleine barsmsijs gescoord.

Grauwe fitis

Op het einde van de wandeling vlak voor dat we het dorp inliepen, hoor-

den we een vreemd geluid dat geen van ons kende. Na een tijdje kregen we de vogel te zien en het bleek te gaan om een phylloscopus (dit is de Latijnse familienaam voor een Fitis-/Tijftjaf-achtige). Even bellen en puzzelen bracht de uitkomst. Het bleek te gaan om een grauwe fitis. Deze vogel is niet meer dan 25 keer ooit in Nederland gezien.

Terug op het kampeerterrein werd het verhaal in geuren en kleuren verteld aan de corveeploeg, die kwijlend zat te luisteren. Na de porseleinhoenders

van de dag ervoor waren er al wat meer enthousiaste mensen die in waren voor een avondwandelingetje bij het Jaap-Deensgat. Bij deze optimale belangstelling werden we beloond met twaalf porseleinhoenders, een roerdomp, vijf waterrallen en vier blauwborsten.

Nadat de waarneming van de grauwe fitis was doorgegeven aan de site en het semafoonnetwerk van de Dutch Birding Association zijn er na ons bezoek aan het eiland nog vele andere vogelaars uit het hele land wezen kijken. Later bleek het zelfs te gaan om meerdere vogels, minimaal twee in ieder geval.

Helemaal bijzonder was dat het later zou gaan om het eerste broedgeval van Nederland voor deze soort, die normaal gesproken alleen in Noord-oost Europa broedt. Het paar bracht drie jongen groot. De vogels hebben

Geluidopname, foto: Ruud Post

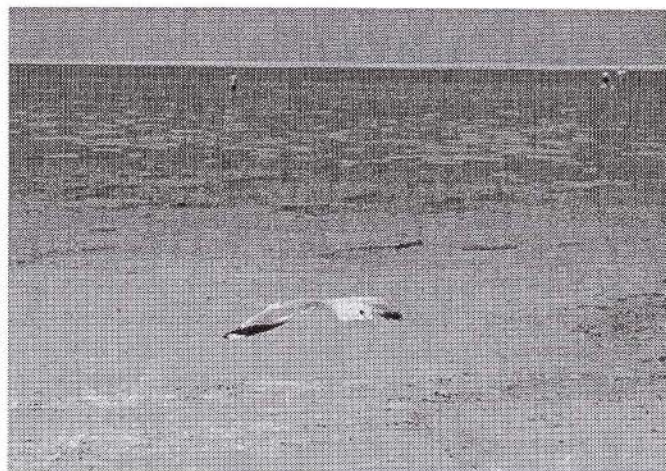
hier in ieder geval van 31 mei tot 29 juli gezeten.

Onder de indruk van een grauwe fitis, foto: Ruud Post

Vogels

	donderdag 29-mei				vrijdag 30-mei				zaterdag 31-mei			
	Fietstocht Oostkant Lauwerszee				Kinderexcursie Pieterburen				buitendier			
	vogelhut Ezumakeeg				Fietstocht Marnward				nieuw robbengat (water)			
	Schilthoek/vinderbalgbo				Eendekool				vinderbalg (water)			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				vogelhut Ezumakeeg			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				vogelhut Jaap Deensgat			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				Schilthoek/vinderbalgbo			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				Schilthoek/vinderbalgbo			
aalscholver	x	x	x	x	x				x	x		x
bergeend												
blauwborst	x		x						x			
blauwe kiekendief												
blauwe reiger	x	x	x		x				x	x	x	x
boerenzwaluw	x	x	x	x	x				x	x	x	x
bontbekplevier			x	x					x	x	x	x
boomkruiper	x								x			
bosrietzanger			x									
braamsluiper	x		x		x				x			
brandgans				x							x	x
bruine kiekendief	x	x	x	x	x				x	x	x	
buizerd	x	x	x						x	x		
drieteen meeuw									x			
canadese gans									x			
eidereend				x	x				x			
ekster	x	x									x	x
fazant		x										
flits	x	x	x		x				x	x		x
fluitier									x			
fuut			x		x							x
gele kwikstaart		x		x								
gierzwaluw		x	x	x	x				x	x		x
goudhaan									x			
grasmus		x	x		x						x	x
graspieper		x		x	x				x	x	x	x
grauwe gans		x	x	x					x			
grauwe flits									x			
grauwe kiekendief			x									
grauwe vliegenvanger									x			
groenling	x								x			
groenpotruiter			x									
grote mantelmeeuw	x				x				x	x		x
grote stem									x			
grote zaagbek			x									
grote zilverreiger				x								

stormmeeuw, foto: Ruud Post

Vogels

	donderdag 29-mei				vrijdag 30-mei				zaterdag 31-mei			
	Fietstocht Oostkant Lauwerszee				Kinderexcursie Pieterburen				buitendier			
	vogelhut Ezumakeeg				Fietstocht Marnward				nieuw robbengat (water)			
	Schilthoek/vinderbalgbo				Eendekool				vinderbalg (water)			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				vogelhut Ezumakeeg			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				vogelhut Jaap Deensgat			
	Camping				Kinderexcursie Pieterburen				Schilthoek/vinderbalgbo			
grutto	x	x	x	x					x	x		x
heggemus									x			
holenduif												
houtduif	x	x	x		x				x			
huismus		x			x				x			
huizswaluw		x			x							x
kauw		x	x	x	x							x
kempphaan		x							x	x	x	
kievit	x	x	x	x	x				x	x	x	x
kleine barmstij					x				x	x	x	
kleine karekiet		x	x		x				x	x	x	
kleine mantelmeeuw		x	x	x					x	x		
kleine strandloper									x			
kluut		x	x	x	x				x	x	x	
kneu		x							x			
knobbelzwaan		x	x	x					x	x	x	
koekoek		x	x									x
kokmeeuw	x		x		x				x	x	x	x
kolgans			x									
koolmees	x				x				x			
krakeend		x	x	x	x				x	x	x	
krombekstrandloper			x						x	x		
kuifeend		x	x	x	x				x	x	x	
lepelaar	x	x	x		x				x			
meerkooet		x	x	x	x					x		x
merel	x	x			x				x			
nachtegaal					x							
nijlgans		x	x	x					x	x	x	
oeverzwaluw			x						x		x	x
pijlsttaart			x	x						x		
pimpelmees					x				x			
porseleinhoender										x		
putter					x							
rietgors		x	x	x	x				x			x
rietzanger		x	x		x							x
ringmus					x							

Boswachter vertelt, foto: Kars Veling

Vogels

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei
Camping			
roerdomp			
roodborst			
roodborsttapuit			
rosse grutto			
rotgans			
schalekster			
slechtvalk			
slobeend			
smient			
sperwer			
spotvogel			
spreeuw			
sprinkhaanzanger			
steenloper			
stormmeeuw			
tafeleend			
tijftaf			
torenvalk			
tuinfluiter			
turleuur			
turkse tortel			
veldleeuwerik			
vink			
visdief			

Vogels

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei
Camping			
waterhoen			
waterral			
wielewaal			
wilde eend			
winterkoning			
wintertaling			
witte kwikstaart			
wulp			
zilvermeeuw			
zomertaling			
zwarte kraai			
zwarte roodstaart			
zwarte stern			
zwartkop			

Scopen gereed, foto: Kars Veling

Vroege zonaanbidders op het kamp

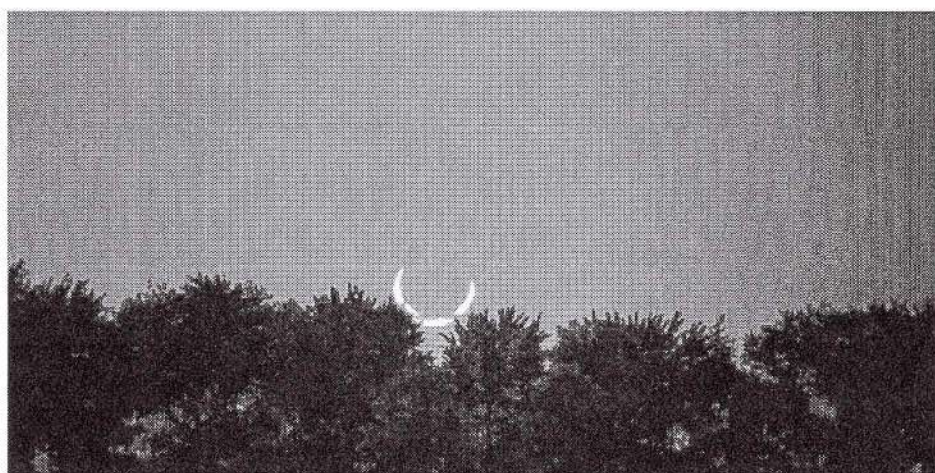
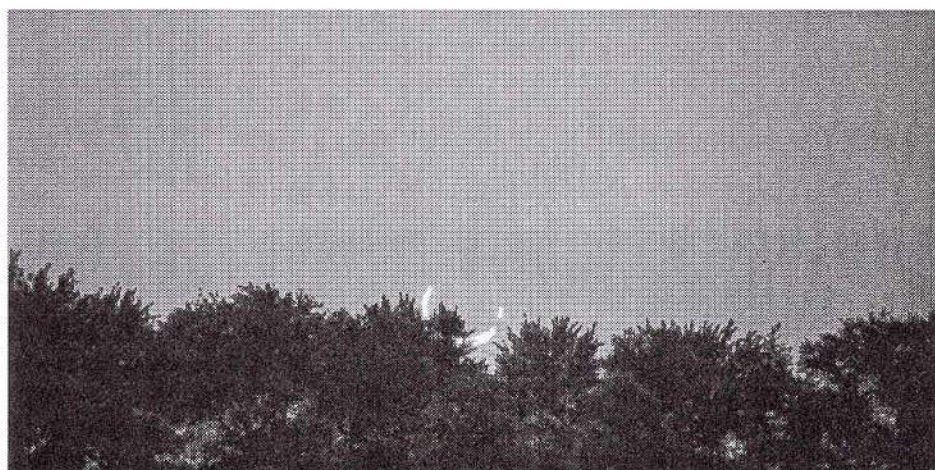
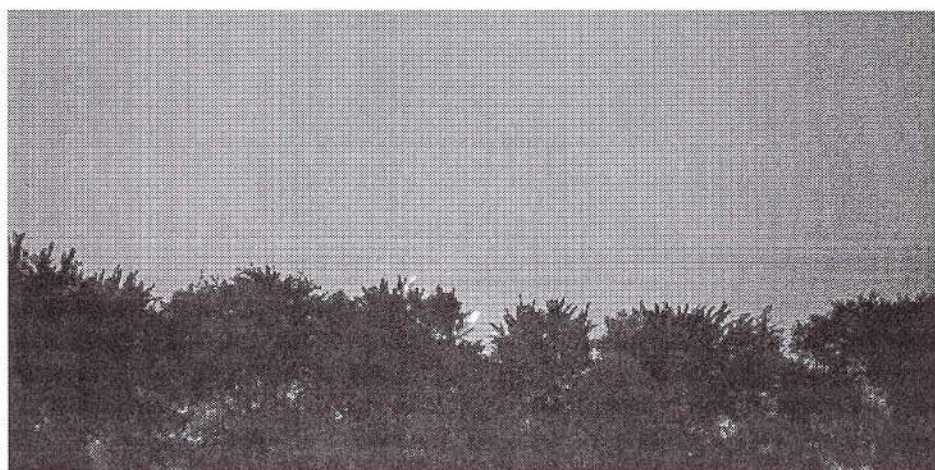
door Jan-Dirk Buizerd

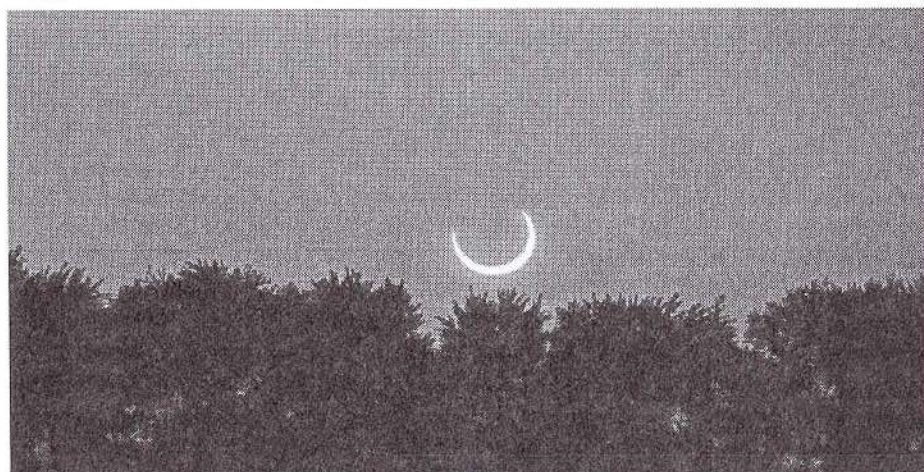
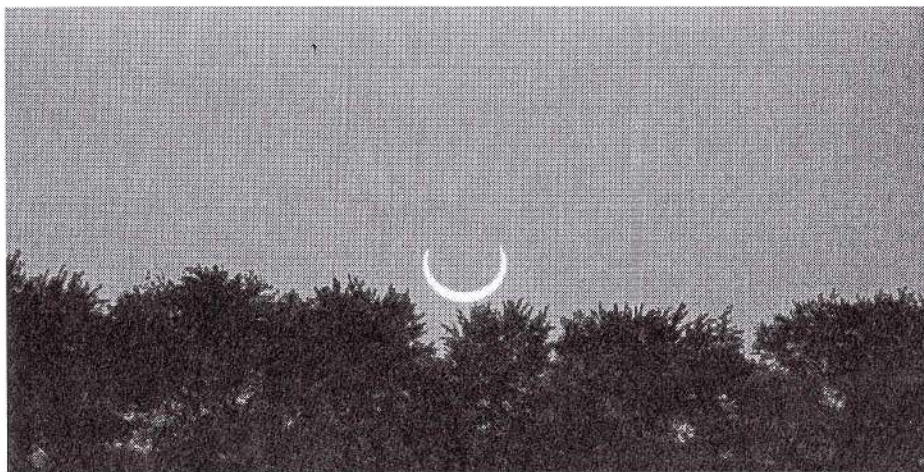
Het Hemelvaartkamp 2003 viel samen met een bijzondere gebeurtenis: een bijna volledige zonsverduistering op zaterdagochtend 31 mei. Om ongeveer 5.25 uur zou de zon al grotendeels verduisterd opkomen, wat een fantastisch gezicht zou kunnen opleveren. De zonsverduistering zou in Noord-Groningen het meest volledig zijn. Op de camping stonden wij op het meest oostelijk gelegen veldje en we hadden vrij uitzicht over de aardappelvelden naar het oost-noordoosten. Er was voor de zaterdag prachtig weer voorspeld. Reden genoeg dus om op die dag vroeg op te staan om de zonsverduistering te bewonderen.

Ik had mijn wekker op kwart over vijf gezet en zou Mari wekken, die de voorstelling ook wilde zien. Er waren ook een paar ochtendbrakers die al vanaf kwart over vier zouden gaan wachten. De zon zou zich eens kunnen vergissen en een uur eerder opkomen...

Om kwart over vier schrik ik wakker. Het is al bijna helemaal licht. Kennelijk heb ik me vergist en was het toch niet om 5.25, maar om 4.25 uur. Ik spring mijn slaapzak uit, schiet mijn kleren aan en maak Mari wakker. En dan zet ik mijn stoeltje naast Yme Jan, waarna het grote wachten begint. Om 4.30 is er nog steeds geen zon te zien. Het lijkt alsof er een nevelbank hangt, waardoor de zon niet te zien is. Langzaam begin ik wakker te worden.

Als ik wakker genoeg ben, reken ik nog maar eens uit hoe laat de zon op zou moeten komen. De zon ging even voor 22.00 uur onder. Om ongeveer 1.40 uur is het middernacht

(omdat we 40 'zonminuten' westelijk van Berlijn zijn, waar onze tijd vandaan komt en omdat het zomertijd is). Dat betekent dus dat de zon opgaat even na 5.20 uur. Ik had de krant dus toch wel goed gelezen, en kennelijk vergiste de zon zich ook vandaag weer niet. Ik had dus een uur langer kunnen slapen.

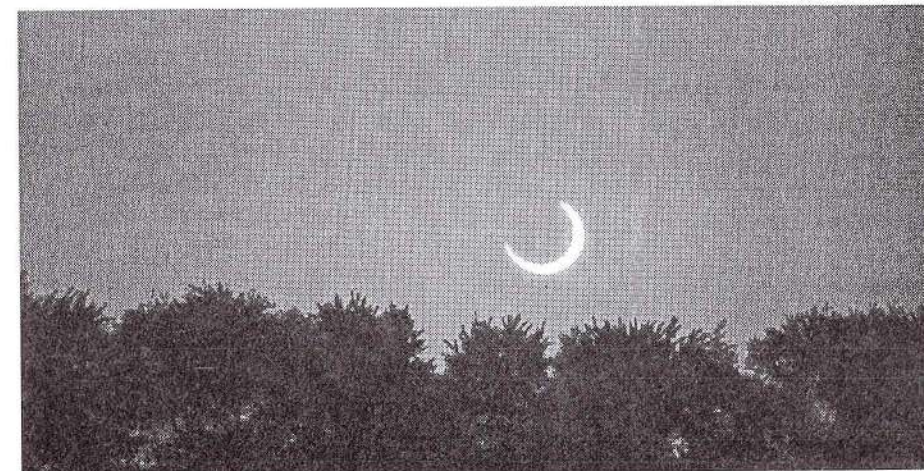
Om 5.25 uur is er inderdaad iets van de zon te zien achter het rijtje bomen aan de horizon. Je kunt al zien dat de zon een sikkelvorm heeft. Als de zon achter de bomen vandaan komt, is hij in al zijn niet-volle glorie te zien. We blijven kijken en fotograferen, tot de zon te fel wordt. En dan gaan we verder met wat de langste dag van het kamp zal worden... Maar het schouwspel was het vroege opstaan zeker waard!

Natuurverschijnselen

door Yme-Jan Bosma

Triiiiiiiiiiiiiing de wekker gaat. Als ik mijn ogen open doe, is het al licht en in een tent merk je dat direct. Ik sta meteen op want als ik dat niet doe is dat waarschijnlijk funest. Zal ik ongetwijfeld weer verder slapen. Het is namelijk pas half 5; 's ochtends, niet 's middags. Zonder de wekker was het mij niet gelukt. Eerst de rits van de slaaptent open. Je hebt het idee dat de halve camping wakker wordt. Daarna de tweede rits. Oei, nu zal iedereen wel wakker worden. Wat maakt zoiets eenvoudigs toch een lawaai op een vroege zaterdagochtend.

Eenmaal buiten blijkt alles nog vredig te zijn. Stilte alom en dus nie-

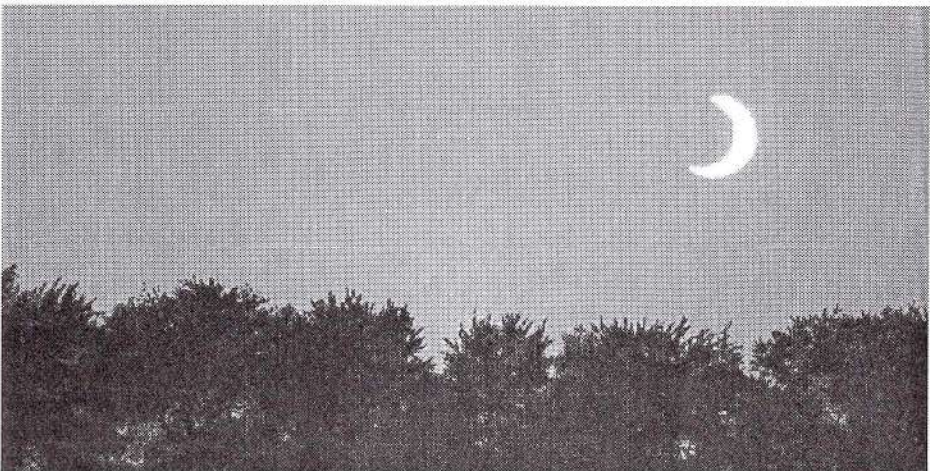
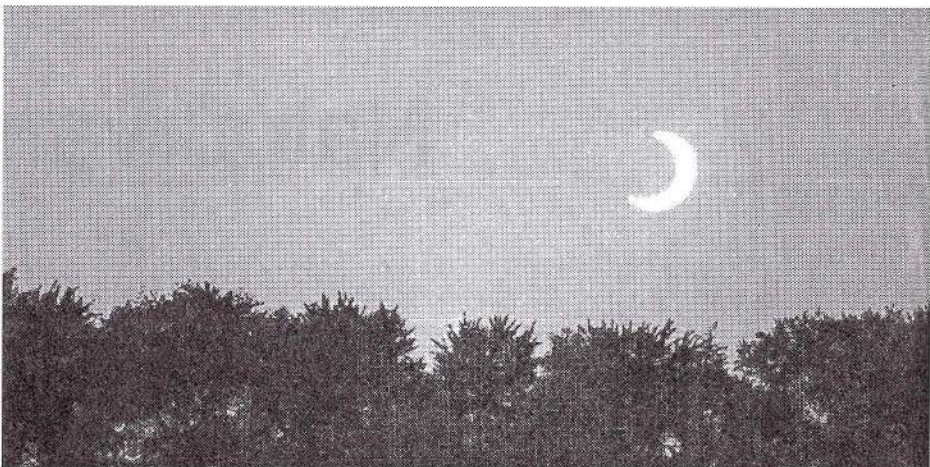
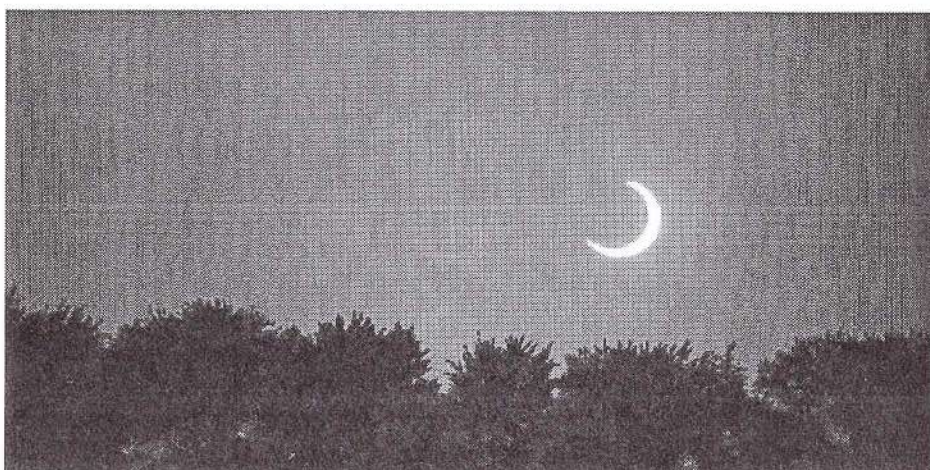
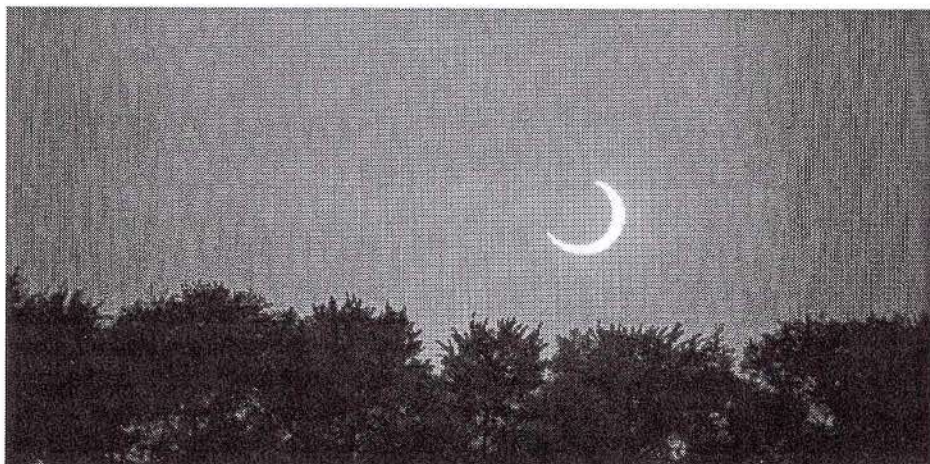
Extra bijlage: Hemelvaartkamp 2003

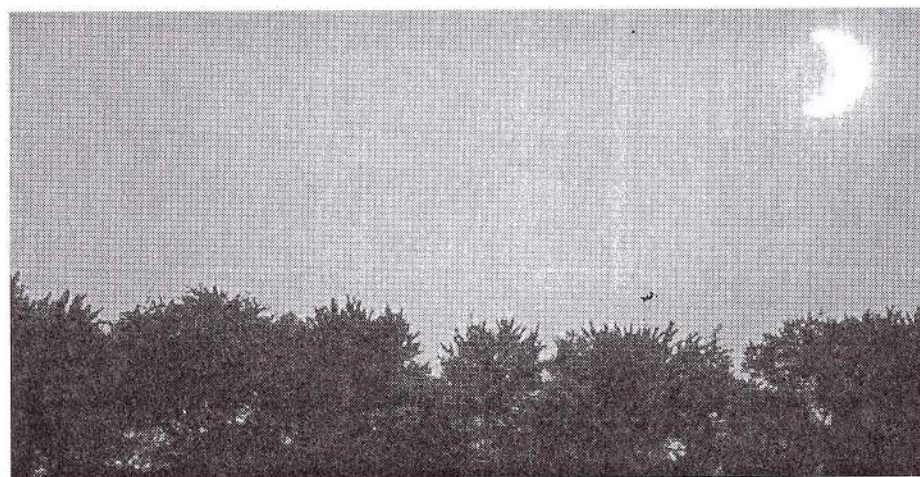
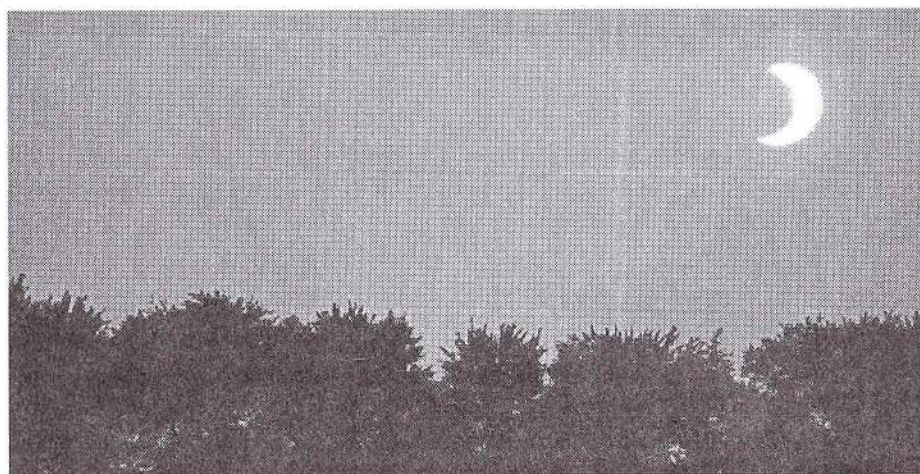
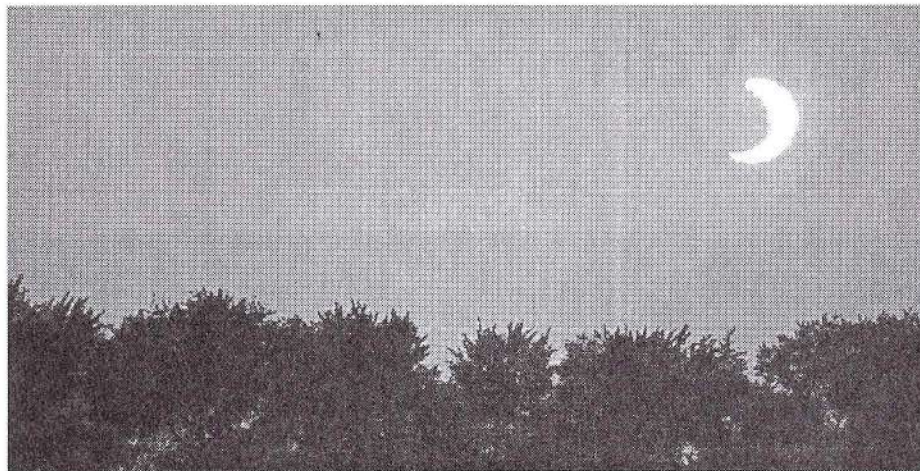
mand wakker gemaakt. Toch wel? Jan-Dirk, slaapt in de tent naast de onze, komt er ook uit. Geen rits maar ook een wekker heeft hem wakker gemaakt. Met stoel en camera gewapend gaan we aan de rand van de camping zitten, aan de noordkant. Lange broek en vest aan. Nog meer extra is niet nodig want de temperatuur is al aangenaam. De afgelopen dagen waren immers heerlijk van temperatuur en dat merken we nu ook al. Geleidelijk aan worden er meer stoelen bijgeplaatst. Uiteindelijk zijn we met zijn tien.

Als lezer zul je je wel afvragen wat die lui daar om die tijd in een stoel doen. Zoals de titel al aangeeft natuurverschijnselen observeren. Maar nu geen vogels, planten of insecten maar een zonsverduistering. In de kranten in de dagen voordat we op kamp gingen, was aangegeven dat, zoals in augustus 1999, er weer een zonsverduistering zou zijn. Nu niet in de loop van de dag maar 's morgensvroeg. Aan de Waddenkust zou de zon om 5.33 uur opkomen en dan voor 90% bedekt zijn door de maan. Die bedekking was nauwelijks minder dan die in 1999 op dezelfde plek. Op de website van het KNMI was aangegeven dat het mogelijk ook donkerder zou worden en dat daardoor de vogels, die om half 5 al druk aan het zingen zijn, stiller zouden worden. Dat stiller worden wilde ik ook meemaken. Vandaar al om half 5 naast mijn bed. Jan-Dirk had al zijn twijfels over dat donkerder en stiller worden omdat dat in 1999 ook niet plaatsvond. Hij had gelijk. Niets van dat alles.

Magnifiek gezicht

Om half 6 kwam de zon op. Helaas stonden in het begin de bomen langs de provinciale weg van Groningen naar de Lauwerszee er voor maar konden we al zien dat de maan een belangrijk deel van de zon bedekte. Nadat de zon boven de bomen was uitgekomen konden we er uitgebreid van genieten. Een magnifiek gezicht. Eerst een groot gat in de zon en met het voortschrijden van de tijd schoof de maan geleidelijk voor de zon vandaan en wordt de hap uit de zon kleiner en kleiner. Een klein half uur heb ik, en de anderen ook, staan kijken. Tegen zessen begon de zon

Zonsverduistering(en), foto's: Jan-Dirk Buizer

te krachtig te worden en zou kijken je ogen kunnen beschadigen. Voor die tijd was dat niet het geval. Dat in tegenstelling tot de waarschuwingen in kranten en op de website. Daar werd aangeraden een eclipsbril te dragen, zoals in 1999. Om 6 uur lag ik weer in bed en heb nog zo'n 2 uren geslapen.

Afgelopen is het verhaal, denk je als lezer. Maar nee want de titel is natuurverschijnselen, meervoud dus. 's Avonds, dezelfde dag, gebeurt er tijdens het eten nog iets leuks. Maar we beginnen eerst 's ochtends.

Als ik weer opsta, rond 8 uur, is het kamp al leeg. Een groot deel van de kampbewoners is naar

Schiermonnikoog vertrokken.

Vanwege de verwachte drukte op het eiland heb ik, en meerderen met mij, het eiland gelaten voor wat het is.

Bovendien had ik er krap een jaar geleden ook al gewandeld en gefietst. De Schiergangers zouden met de laatste boot terugkeren en waarschijnlijk rond half 8 wel weer terug zijn. Aan het einde van de middag werden we gebeld dat er oponthoud was. De laatste boot van Schier naar Lauwersoog zat een eind voor de haven van Schier vast door zeer laag water; een combinatie van eb en harde wind. Uiteindelijk zaten we om 9 uur te eten.

Het is nog licht. De kampleider heeft net om stilte gevraagd of ik zie aan de westelijke horizon een felle lichtstreep ontstaan. Dit was niet zomaar een streep maar een felle streep die zeker een paar seconden aanhield. Hoe lang heb ik niet geklokt.

Bovendien werd (andermaal) mijn zicht door bomen deels belemmerd. Het moet dus een forse brok, misschien een stuk ruimteafval, zijn geweest. Zou de brok in zee zijn gestort? Voor mij was zo'n felle streep de eerste keer. In augustus en in november (Leoniden) heb je van die 'sterren'regens maar dat zijn dan lichte en kortdurende streepjes. Al met al weer een magnifiek gezicht. Wat korter dan 's ochtends maar toch.

Een kamp is dus niet alleen waardevol vanwege planten, dieren en insecten maar ook vanwege natuurverschijnselen.

Tijdens het kamp zijn vier soorten zoogdieren waargenomen: het ree, de haas, de vos (als ik het me goed herinner) en de dwergvleermuis.

zaterdag 31-mei	beentpolder nieuw robbengat (water) vliedebalg (water) vogelhut Ezumakeeg vogelhut Jaap Deengat Schiermonnikoog
vrijdag 30-mei	Kindere excursie Pieterburen Fietstocht Marrewaard Eendenkooi Lauwersmeer (excursie met bootwachters)
donderdag 29-mei	Fietstocht Oostkant Lauwerszee vogelhut Ezumakeeg vogelhut Jaap Deengat Schilddoek/vliedebalbos Camping (lamp)

gewone zeehond							x	x		
grijze zeehond							x			
haas		x								
konijn					x					
ree		x								

28 Hak-al nr 4 2003

De Kinderexcursie: zeehonden, verstoppertje en ijs

door Annemarie Roelink

Op dit zonnige Hemelvaarkamp was er één echte kinderexcursie. Alle kinderen gingen dan ook graag mee naar Pieterburen want daar bevindt zich de zeehondencreche van Lenie 't Hart.

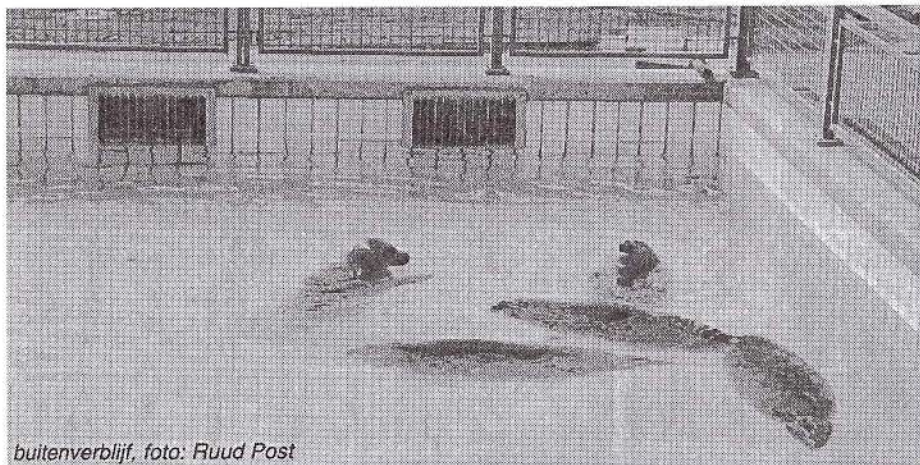
Zodra we binnen waren was de speelhoek eigenlijk wel het leukst, zeker voor de jongste excursiegangers, maar na enig aandringen gingen we toch ook de rest bekijken. Helaas, of eigenlijk gelukkig, waren er niet veel zieke zeehondjes, maar er was wel een medewerkster die "droog" voordeed hoe ze de zieke dieren voeren. Er was veel informatie op panelen te zien en te lezen en buiten zwommen nog een aantal zeehonden in hun bassins rond met wie het al weer wat beter ging. Voor de grotere kinderen en volwassenen was er een film te zien over de werkwijze en idealen van Lenie 't Hart. Lenie ziet het liefst overal zoveel mogelijk zeehonden. Ook bij de mensen thuis en dus worstelden wij ons langs het winkeltje met knuffelzeehonden, sleutelhangers en briefpapier en gingen weer de warme buitenlucht in.

gewone zeehond, foto: Ruud Post

Eigenlijk eindigde hier de kinderexcursie, maar er was nog tijd genoeg om meer te doen. Vlakbij de Zeehondencreche ligt een mooie natuurtuin: Domies Toen. Omdat ondergetekende haar kinderen had omgekocht met een ijsje na afloop, waren onze kinderen wel bereid mee te gaan naar deze wilde plantentuin. Aldaar bleek dat er nog een kampganger met een groep kinderen op het zelfde idee was gekomen. De kinderen (en wij ook) vonden het een prachtige tuin met veel spannende paadjes en hoogteverschillen en vooral veel mooie planten. Er werd uitgebreid verstoppertje gespeeld tussen de bomen en de vroedmeesterpaddenpoel, tuinprieel en rozenperk, rondom de vijver en tussen perken met hooilandjes, stinzenflora en kruidentuin. Een tuin die je zelf zou willen hebben.

En na al dit moois eindelijk het beloofde ijsje.

buitenverblijf, foto: Ruud Post

tekening Anouk Post, foto: Ruud Post

Planten

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei
Camping			
addertong	x	x	
akkerdistel	x	x	
akkermerkdistel	x x		
akkervergeetmijnietje	x	x	
avondkoekoeksbloem		x	
beemdlangbloem	x	x	
bermoolivevaarsbek	x		
biggenkruid	x	x	
bitterzoet		x	
blaartrekkende boterbloem	x		
blauw walstro		x	
breedbladerige orchis		x	
brunel	x x		
duindoorn	x	x	
duinreigersbek	x	x	
duinviooltje			x
duizenblad	x		
echte koekoeksbloem			x
engels raigras	x	x	
engelwortel	x		
geelgroene zegge	x x	x	
gelderse roos		x	
gestreepte witbol	x x	x	
gevekteorchis		x	
gewone bermzegge	x	x	
gewone engelwortel	x	x	
gewone hoornbloem	x x	x	
gewone paardenbloem	x x	x	
gewone ratelaar	x		
gewone rolklaver	x x	x	
glad walstro			x
grasmuur			x
grote brandnetel	x	x	
grote keverorchis			x
grote ratelaar	x	x	
grote valeriaan	x		

gevekte orchis, foto: Ruud Post

Het land van tante op Schier, foto: Kars Veling

Planten

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei
Camping			
grote weegbree	x	x	
harig wilgenroosje	x	x	
havikskruid	x	x	
heen	x		
hondstong			x
hopklaver	x	x	
inheemse ligustur	x		
jacobskruid	x		
kamgras	x		
kardinaalsmuts		x	
kleefkruid	x	x	
klein klaver	x		
kleine brandnetel	x		
koninginnekruid	x x		
kropaar	x x	x	
kruipe boterbloem	x	x	
kruiwilg	x x	x	
krulzuring	x x	x	
liggende vetmuur	x	x	
liguster	x		
lijsterbes			
madeliefje	x x	x	
moerasrolklaver	x	x	
moeraswespanorchis		x	
muizenoor			x
muurpeper	x		
parnassia			x
pastinaak	x		
phacelia		x	
pinksterbloem	x x		
ratelpopulier	x	x	
reigersbek			x
reukgras	x x	x	
riet	x		
rietgras	x		
rietorchis	x x	x	

kaal bos op Schier, foto: Ruud Post

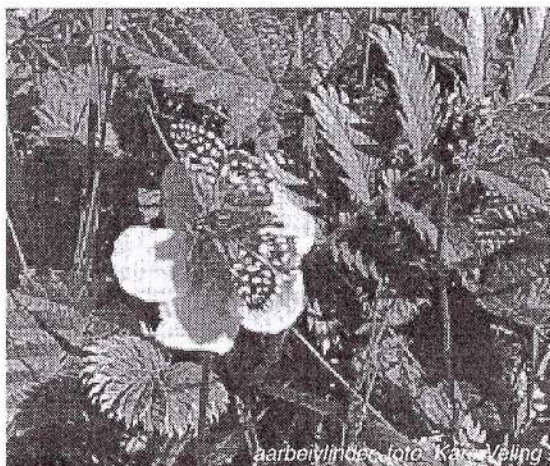
Planten

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei	
	Fietstocht Oostkant Lauwerszee	Kinderexcursie Platerburen	nieuw robbengat (water)	baanpolder
	vogelhut Ezumakeeg	Fietstocht Manerwaard	vliederbaig (water)	
	Schildhoekvliederbaigbos	Eendenkooi	vogelhut Ezumakeeg	
Camping			vogelhut Jaap Deensgat	
			Schiermonnikoog	
rode klaver	x	x		
rolklaver				x
rood zwenkgras	x	x		
roodbladij wintergroen				x
ruw vergeetmijnietje	x	x		
ruw beemdgras	x			
ruw walstro			x	
ruwbeengras	x			
schapengras	x	x		
schapenzuring			x	
scherpe boterbloem	x	x		
scherpe zuring	x			
smalle weegbree	x	x		
smalle wikke	x			
speerdistel	x			
stijveogentroost				x
stinkende gouwe				x
straatgras	x			
teunisbloem			x	
tijmreppis	x			
veldlathyrus	x	x		
vleeskleurige orchis			x	
vlier	x			
waternavel			x	
waterranonkel	x			
wilde peen	x			
witte klaver	x			
zachte berk	x			
zachte dravik	x			
zachte oelewaarsbek	x			
zandzegge	x	x		
zilverchoon	x	x		
zwarte els	x			

Vlinders van hooiland, aardbeienveld en kampterrein

door Dinky van Berkel

We hadden mooi weer tijdens het kamp. Dat is een garantie voor het doen van vlinderwaarnemingen. De eerste de beste dag werden er dan ook al negen verschillende soorten gezien. De distelvlinders die vanuit Zuid Europa net in Nederland waren aangekomen, hadden zelfs het hoge noorden aan het Lauwersmeer al bereikt.

aardbeivlinder foto: Karin Velling

Vlinders zoeken op Schier, foto: Kars Veling

Donderdag maakte ik vanaf de camping een wandeling met Daniël, Nicolien, Skip, en Fleur naar de vogelhut Jaap Deemsgat. We hadden corvee en dus weinig tijd en het leek zo dichtbij op de kaart... We werden meteen al afgeleid door diverse Icarus- blauwtjes en Hooibeestjes. Dit zijn typisch vlinders van het hooiland. Maar hier zagen wij ze tussen de akkers en op het militair oefenterrein.

Dat vlinder- kijken, schoot niet op. Ondanks dat Skip en Fleur, respectievelijk 5 en 4 jaar oud, als kieviten liepen, hebben we de hut niet gehaald. Voortijds zijn we door Stef met de auto opgepikt om tijdig onze kooptaken uit te voeren.

Op zaterdag naar Schiermonnikoog. Al snel bleek dat de tegenslagen op weg naar het eiland geen nadelige gevolgen hadden voor de capaciteiten van Kars als excursieleider. Met als doelsoort de Aardbeivlinder in zijn achterhoofd, leidde hij ons naar een paar veldjes met o.a. Wateraardbei. Daar is de rups van de Aardbeivlinder zo dol op. Die lust trouwens ook graag Tormentil of andere Ganzeriksoorten. Aldaar liet Kars het zoeken naar de vlinders aan ons over en gelukkig met succes. De fiets excursie presteerde het op het goede moment langs te fietsen, dus die konden ook een Aardbeivlinder meepikken.

Die avond zou je denken was iedereen moe en voldaan, maar nee. Zo niet Stef. Hij en een paar andere fanatiekelingen hebben de speciale vlinder lamp aangezet om nachtvlin-
ders te kijken. En voor die hobby geldt: hoe later het wordt hoe interes-
santer de soorten die je treft. Zo zagen we ongeveer tien nachtvlinder-
soorten.

En dat allemaal gewoon tussen de tenten op ons kampterrein.

Vlinders

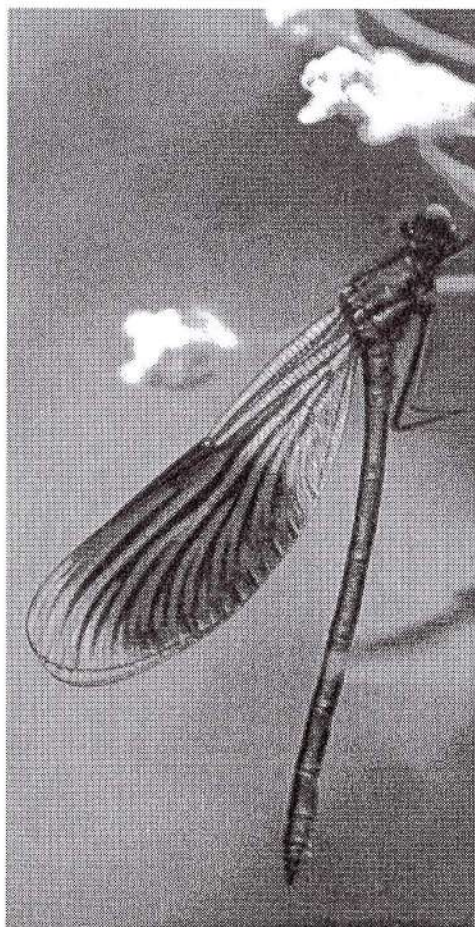
	bartpolder
	nieuw robbergat (water)
	vlinderbag (water)
	vogelhut Ezumakeeg
	vogelhut Jaap Deensgat
	Schiermonnikoog
zaterdag 31-mei	
vrijdag 30-mei	
	Kindercursie Pieterburen
	Fietstocht Marnelwaard
	Eendenkool
	Lauwersmeer (excursie met boswachters)
donderdag 29-mei	
	Fietstocht Oostkant Lauwerszee
	vogelhut Ezumakeeg
	vogelhut Jaap Deensgat
	Schildhoek/vlinderbagbos
	Camping (lamp)

aarbeivlinder						x				
argusvlinder		x								
atalanta					x		x			
bont zandoogje		x					x			
daggauwuog		x			x					
distelvlinder		x	x	x			x	x		
groot koolwitje		x					x			
hooibeestje		x		x			x		x	
icarus blauwtje		x	x	x	x		x	x		x
klein koolwitje		x			x		x			
kleine parelmoervlinder							x			
kleine vos				x						
kleine vuurvlinder							x			
landkaartje					x		x			
muntvlinder		x								
st. jansvlinder					x					
dwerghuismoeder					x					

door Kars Veling

Op de waarnemingenlijst zijn maar drie soorten aangegeven, waarbij uiteraard het lantaarntje stond. Dit is een juffertje dat veel voorkomt in Nederland en maar heel weinig kritisch is op de kwaliteit van het water waarin hij zit. Ook die zoutigheid vindt 'ie blijkbaar geen probleem. Het is een mooi donker juffertje met een felblauw 'lichtje' op de laatste segmenten. Aan dat lichte plekje heeft ze haar naam te danken. Het lantaarntje is gezien bij de wandeling naar het Vlinderbalgbos, langs een smal slootje bij een akker. Geen fantastisch natuurgebied dus! Ook tijdens de wandeling met de boswachter zijn we lantaarntjes tegengekomen.

De laatste soort die op de formulieren was ingevuld was de viervlek. Dit is geen juffertje, maar een van de grotere libellen. De viervlek is een zeer algemene libel op de hogere zandgronden en in het laagveengebied, maar is in het Lauwersmeer zeker geen talrijke soort. De kleur is bruinig, maar hij is zeer herkenbaar aan zijn acht vlekken op de vleugels (vandaar de naam). Bij Culemborg is de viervlek een zwervertje dat we slechts weinig tegenkomen. Alleen op het voormalige OVB-terrein in het Beesds Veld en in het Tichelterrein bij Buren worden er regelmatig gezien. Dit was alles over de libellen van het kamp, maar ik *eis* een libellenrijke locatie voor het komend jaar!

Libelle en juffers

donderdag 29-mei		baanpolder
		nieuw robbengat (water)
		vienderdalig (water)
		vogelhut Ezumakeeg
vrijdag 30-mei		Kindercursie Pieterburen
		Fleetslocht Marnelwaard
		Eendenkool
		Lauwersmeer (occursie met boswachters)
zaterdag 31-mei		Kindercursie Pieterburen
		Fleetslocht Marnelwaard
		Eendenkool
		Lauwersmeer (occursie met boswachters)

[illegible]

Overige geleedpotigen

door Annette van Berkel

De meeste 'overige geleedpotigen' zijn allemaal gezien op de excursie met de twee boswachters in het Lauwersmeergebied. Het merendeel van de waargenomen beestjes betreft kevers. Hier worden enkele wat gedetailleerder behandeld.

Kevers

Kevers hebben net als vlinders een volledige gedaanteverwisseling. De larve lijkt vaak een beetje op een rups. Ze lijken in elk geval helemaal niet op de volwassen vorm: de kever.

Ze kunnen als larve in de strooisellaag of de bodem zitten. Meestal gaat het dan om larven die plantwortels, schimmels of andere beestjes eten. Je hebt ook blad-etende larven die uiteraard op de bladen van de planten te vinden zijn. De larven verpoppen vrijwel allemaal in de bodem of de strooisellaag.

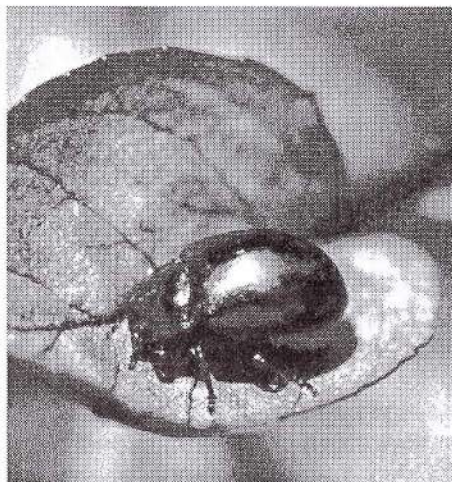
Net als bij de vlinders is de kever het voortplantingsstadium van het insect en kan dus vliegen. De larve is het eet- en groei-stadium en de pop het 'ombouwstadium'.

Rozenkever

De rozenkever is een fraaie kever met een groen borststuk en een bruin schild. Het is familie van de meikever en de mestkever. Dat is te zien aan hun voelsprieten. Die bestaan uit een staafje met aan het uiteinde enkele flapjes. De kevers eten van allerlei bomen en struiken en kunnen in grote aantallen schadelijk zijn in boomgaarden. In de Betuwe is dat echter geen probleem want hier worden ze weinig gezien. De larven eten graswortels.

Elzenhaantje

Ook het mooie blauw glimmende elzenhaantje is een vegetariër. De volwassen kever overwintert en

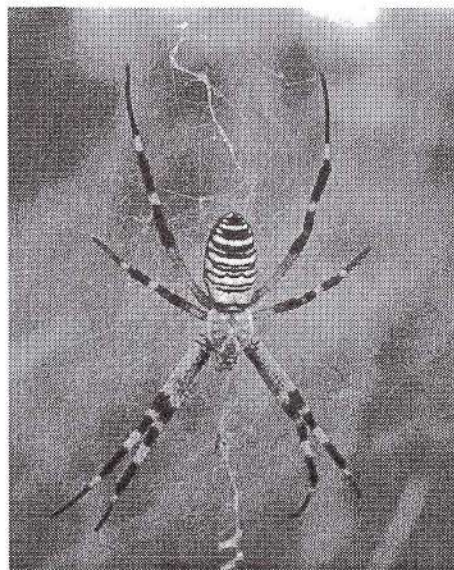
Elzenhaantje, foto: Kars Veling

komt in het voorjaar gaatjes vreten in het frisse elzengroen. De larven doen niet veel anders. Ze lopen in mei/juni in rijen de bladeren te consumeren. In goede elzenhaantjesjaren is het resultaat nogal eens elzen met bruine dode bladeren. Bij bomen die het al slecht hebben kan het tot de dood leiden, maar meestal kunnen ze er goed tegen.

In Culemborg en omgeving komen ze ook veel voor.

Zwart soldaatje

Een zwart soldaatje is een weekschildkever met een zwart schild en oranje borststuk. De felle oranje en zwarte kleuren zouden aan de kleuren van gala-uniformen van soldaten (vroeger) herinneren. Een weekschildkever heeft zachte schilden. Het is een goede vlieger. Ze jagen in de zon op kruiden en bloemen op allerlei andere insecten. De kevers worden ook wel stuifmeel etend op bloemen gezien. Ook de larven zijn jagers die in de strooisellaag op de bodem op allerlei insecten jagen. De soort wordt geregeld in de omgeving van Culemborg gezien

Tijgerspin, foto: Kars Veling

Insecten

	donderdag 29-mei	vrijdag 30-mei	zaterdag 31-mei
Camping (lamp)			
akkerhommel	x		
bloedcycade		x	
brandnetelmotje		x	
elzenhaantje		x	
groen glanskever		x	
knoopmier		x	
kogelpissenbed		x	
roze kever		x	
zwart soldaatje		x	

Adressen

Contactadres:

Natuur-en Vogelwacht
Culemborg
Clubhuis "De Ketelvink"
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg
Postbankrek.: 83.31.858
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: info@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Bestuur:

Kars Veling (voorzitter)
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 16 89
e-mail: karsveling@planet.nl

Gonda Baard (secretaris)
Martinus Nijhoff 13
4103 WP Culemborg
Telefoon: 0345-52 13 94
e-mail: mwbaard@hetnet.nl

Yme Jan Bosma (penning-
meester)
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 30 08
E-mail: bosmawerf@cable4u.nl

Breun Jansen
Jupiterweg 4
4105 JJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 48 85
e-mail: breun.jansen@hetnet.nl

Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50
e-mail: geen

Gerrie Monfils-Evers
31-de Limiet 5
4131 NR Vianen
Telefoon: 0347 - 377638
e-mail: Gerrie.monfils@wanadoo.nl

Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 53 93
e-mail: f.h.waroux@hetnet.nl

Lidmaatschap en Contributie:

Nieuwe leden en adreswijzigingen kunnen worden doorgegeven via: Toine van Laar
e-mail: info@nvwc.nl of
het postadres van "De Ketelvink"

Betaling geschiedt per toegezonden acceptgirokaart.
Jeugdlidmaatschap 7,00 euro per jaar; volwassen, gezins, postlidmaatschap 14,00 euro per jaar.

Coördinatoren:

Kampen, lezingen, dia-avonden en cursussen:
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50

Nestkastenwerkgroep:
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Vogelwerkgroep:
Jouke Altenburg
Merelweg 30
4105 WZ Culemborg
Telefoon: 0345 -51 98 47

Zoogdierenwerkgroep:
JanDirk Buizer
Hoefblad 38
4102 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 17 15

Plantenwerkgroep:
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 54 50

Insectenwerkgroep:
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 16 89

Knotwilgenwerkgroep:
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 43 58

Paddenwerkgroep:
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 43 58

Werkgroep Wintervoeding Vogels
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Werkgroep Natuurfotografie:
Wim Kievit
Verdstraat 13
4102 CL Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 45 61

Begeleiding jeugdgroepen:
Gerrie Monfils-Evers
31-de Limiet 5
4131 NR Vianen
Telefoon: 0347 - 37 76 38

Contact-adressen:

Dierenambulance Vianen:
Tini de Bis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
Alarmtelefoon: 06-51 11 12 90

Kinderboerderij "de Heuvel"
Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 88 09

Diverse Natuurorganisaties:
Milieu:
Luchtverontreiniging
Alarmnummer: 026 - 44 52 220

Veldpolitie:
(Werkhoven)
Den Hartog: 0345 - 55 15 58
(Cothen)
Vrieling: 0345 - 56 16 75
(Zeist)
Meldkamer: 030 - 69 24 824

Gemeentepolitie Culemborg:
A.J.A. Helmond
Boerenstraat 11
4101 EX Culemborg
Telefoon: 0345 47 77 777

Vereniging Milieudefensie:
Tweede Weteringplantsoen 9
1017 ZD Amsterdam

Gelderse Milieudefensie:
Jansbuitensingel 14
6811 AB Arnhem
Telefoon: 026 - 35 15 0369

Milieuwerkgroep Noordwest-Betuwe:
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 43 58

Werkgroep Milieu Geldermalsen:
Henk ten Berge
Twee Morgen 16
4196 JT Tricht
Telefoon: 0345 - 57 39 74

Milieuwerkgroep Buren:
Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
Telefoon: 0345 - 50 20 61

Steunpunt NME
Jouke Altenburg
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 97 41
(dinsdag en woensdag)
0345 - 47 77 91

(maandag t/m donderdag)
bezoek op afspraak
e-mail: nmeculemborg@wanadoo.nl

Informatie:

Clubhuis:
"De Ketelvink" voormalig
"Ketelhuis" op Terweijde.

Bibliotheek:
Boeken/verslagen/tijdschriften in
"De Ketelvink". Geopend:
vrijdag van 19:00 tot 19:30 uur.
(Met uitzondering van de maanden juli en augustus)
Gerrie Monfils
Telefoon: 0347 - 37 76 38

Het Vogeljaar:
Jaarabonnement door overschrijving van 12,55 euro op girorekening van de N.V.W.C., ondervermelding van "Het Vogeljaar"

Verbandtas en -trommel:
Voor alle activiteiten is er een verbandtas en -trommel aanwezig in "De Ketelvink".
Aanvullingen z.s.m. na gebruik doorgeven aan de beheerder:
Ellen Geleedst
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
Telefoon: 0345 - 52 19 53

Inleveren vogelwaarnemingen:
Jouke Altenburg
Merelweg 30
4105 WZ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 98 47
e-mail: altpla5@freeler.nl
Of de speciale bak in
"De Ketelvink"

Vogelopvang:
Alle "wilde" zoogdieren en vogels, die hulpbehoevend zijn kunnen gebracht worden naar:

(tijdens kantooruren)
Kinderboerderij "de Heuvel"
Jan Kaper
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
Telefoon: 06 - 51 57 23 05

(Na kantooruren)
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
Telefoon: 0345 - 53 01 35

Postadres Redactie De Hak-al:
Ellen Geleedst
Dorpstraat 24
4111 KS Zoelmond
Telefoon: 0345 - 52 19 53
e-mail: vanveen.geleedst@planet.nl

november	
za 1	
zo 2	
ma 3	20:00 Fotowerkgroep
di 4	
wo 5	
do 6	
vr 7	19:30 Jeugdavond
za 8	
zo 9	
ma 10	20:00 Bestuursvergadering
di 11	
wo 12	
do 13	
vr 14	19:30 Jeugdavond
za 15	
zo 16	
ma 17	
di 18	
wo 19	
do 20	
vr 21	20:00 Dia-avond
za 22	09:00 Knotwilgen snoeien
zo 23	
ma 24	
di 25	
wo 26	
do 27	
vr 28	19:30 Jeugdavond
za 29	
zo 30	

december	
ma 1	
di 2	
wo 3	
do 4	
vr 5	Inleveren kopij en convo's tot 31 jan
za 6	
zo 7	
ma 8	20:00 Bestuurs vergadering
di 9	
wo 10	20:00 Vakantiefotodiaopnaambrengavond
do 11	
vr 12	19:30 Jeugdavond
za 13	09:00 Knotwilgen snoeien
zo 14	
ma 15	
di 16	
wo 17	
do 18	
vr 19	
za 20	
zo 21	
ma 22	
di 23	
wo 24	
do 25	
vr 26	
za 27	
zo 28	
ma 29	
di 30	
wo 31	

januari 2004	
do 1	
vr 2	
za 3	19:00 Nieuwjaarbijeenkomst
zo 4	
ma 5	20:00 Fotowerkgroep
di 6	
wo 7	
do 8	
vr 9	19:30 Jeugdavond
za 10	
zo 11	
ma 12	20:00 Bestuursvergadering
di 13	
wo 14	
do 15	
vr 16	
za 17	09:00 knotwilgen snoeien
zo 18	
ma 19	
di 20	
wo 21	20:00 Vogelcursus Eenden en Ganzen
do 22	
vr 23	19:30 Jeugdavond
za 24	20:00 Vogelcursus Eenden en Ganzen
zo 25	
ma 26	
di 27	
wo 28	
do 29	Kopij jaarverslag
vr 30	19:30 Jeugdavond
za 31	09:00 Roofvogeltelling

Indien deze Hak-al onbezorgbaar,
graag retour aan:

N.V.W.C.
Middelcoopstraat 1A
4102 CE Culemborg